

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav obecné lingvistiky

Bakalářská práce

Gabriela Peřestá

Akviziční interference angličtiny a češtiny v prepozicionálních konstrukcích

Acquisitional interference of English and Czech in prepositional constructions

Praha 2017

Vedoucí práce: Mgr. Jan Křivan, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 14. srpna 2017

.....
Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

nabývání druhého jazyka, akvizice, angličtina, čeština, prepozice, prepozicionální konstrukce, transfer, akviziční interference

Klíčová slova (anglicky):

second language acquisition, acquisition, English, Czech, prepositions, prepositional constructions, transfer, acquisitional interference

Abstrakt

Bakalářská práce *Akviziční interference angličtiny a češtiny v prepozicionálních konstrukcích* se věnuje vlivu prvního jazyka studentů angličtiny a češtiny na osvojování vybraných prepozicionálních konstrukcí v cílovém jazyce. Vychází z dokladů opakovaných chybných užití prepozic získaných z vlastní praxe. Hlavním cílem je prozkoumat působení negativního transferu z prvního jazyka mluvčích při produkci prepozicionálních konstrukcí, které v cílovém jazyce vyžadují jiné značení, než je nejbližší překladový ekvivalent značení téže konstrukce v jazyce prvním. K identifikaci těchto typů konstrukcí je použito detailní analýzy funkcí vybraných prepozic podpořené grafickým znázorněním. Je vyslovena predikce o tom, za jakých podmínek k interferenci prvního jazyka s cílovým bude docházet, a to jednak u rodilých mluvčích češtiny při produkci angličtiny, jednak u rodilých mluvčích angličtiny při produkci češtiny. Tato predikce je testována pomocí elicitálního dotazníku založeného na překryvech a odlišnostech ve značení jednotlivých funkcí v prvním a cílovém jazyce mluvčích. Obě skupiny respondentů překládají seznam sémanticky shodných vět ze svého prvního do cílového jazyka. Odpovědi jsou zaznamenány a následně analyzovány a z počtu výskytů negativního transferu z prvního jazyka jsou vyvozeny závěry o platnosti predikce. Pro získané poznatky je rovněž navrženo využití v pedagogické praxi.

Abstract

The paper *Acquisitional interference of English and Czech in prepositional constructions* concerns itself with the influence of the first language on acquisition of certain prepositional constructions in learners of English and Czech as a second language. It is based on evidence of frequent erroneous uses of prepositions that has been acquired through professional experience. Its main goal is to examine the influence of negative first language transfer during production of prepositional constructions which in the target language require different marking than a translation equivalent of its marking in the first language. To identify these types of constructions a detailed analysis of functions of selected prepositions is carried out, and endorsed by a graphic illustration. A prediction is made on the conditions under which negative first language transfer will occur, in native speakers of Czech as well as English during production of their target language. This prediction is tested using an elicitation questionnaire

based on differences and similarities in marking of prepositional functions in the speakers' first and target language. Both groups of respondents translate a semantically identical list of sentences from their first to their target language. Their answers are recorded, then analysed. The number of negative first language transfer occurrences is used to make assumptions about the validity of the prediction. Suggestions are made about possible practical use of the findings of this paper in second language teaching as well as in language teacher training.

OBSAH

1	ÚVOD.....	7
1.1	VÝCHODISKA VÝZKUMU AKVIZIČNÍ INTERFERENCE V TÉTO PRÁCI	7
1.2	PŘEHLED KAPITOL	8
1.3	VÝBĚR LITERATURY	9
2	NABÝVÁNÍ DRUHÉHO JAZYKA	10
2.1	KLÍČOVÉ POJMY V SLA	11
2.2	NĚKTERÉ ASPEKTY NABÝVÁNÍ DRUHÉHO JAZYKA	15
2.2.1	<i>Důležitá pozorování v SLA.....</i>	<i>15</i>
2.2.2	<i>Formální a spontánní SLA .....</i>	<i>17</i>
3	VZÁJEMNÝ VLIV JAZYKŮ PŘI AKVIZICI	20
3.1	TRANSFER NEGATIVNÍ A POZITIVNÍ	21
3.2	TRANSFER V JEDNOTLIVÝCH VRSTVÁCH JAZYKA	22
4	NEGATIVNÍ TRANSFER Z L1 PŘI AKVIZICI PREPOZICIONÁLNÍCH KONSTRUKCÍ.....	24
4.1	SBĚR DAT A POSTUP STUDIE	24
4.2	PREPOZICE JAKO MULTIFUNKČNÍ ELEMENTY JAZYKA	25
4.2.1	<i>Časté chyby v užívání prepozic .....</i>	<i>26</i>
4.2.2	<i>Multifunkčnost prepozic .....</i>	<i>28</i>
4.2.2.1	Anglické for.....	29
4.2.2.2	České pro	35
4.2.2.3	Anglické on	38
4.2.2.4	České na	49
4.2.3	<i>Podmínky působení negativního transferu z L1 .....</i>	<i>56</i>
4.3	VÝZKUM NEGATIVNÍHO TRANSFERU Z L1	59
4.3.1	<i>Dotazník a průběh elicitace .....</i>	<i>59</i>
4.3.2	<i>Respondenti a jejich jazyková situace.....</i>	<i>60</i>
4.3.3	<i>Limity výzkumu.....</i>	<i>60</i>
5	VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH VYUŽITÍ	62
5.1	VÝSKYT NEGATIVNÍHO TRANSFERU Z L1 U RODILÝCH MLUVČÍCH ČEŠTINY...62	

6	ZÁVĚR	69
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	72
	SEZNAM MAP	73
	PŘÍLOHA 1: DOTAZNÍK PRO RODILÉ MLUVČÍ ČEŠTINY.....	I
	PŘÍLOHA 2: DOTAZNÍK PRO RODILÉ MLUVČÍ ANGLIČTINY	III

1 Úvod

Tato studie vzájemného vlivu angličtiny a češtiny při osvojování prepozicionálních konstrukcí si klade za cíl analyzovat vybrané prepozice z hlediska jejich funkcí, graficky znázornit překryvy a odlišnosti mezi češtinou a angličtinou ve značení těchto funkcí, identifikovat působení negativního transferu z prvního jazyka mluvčích při produkci prepozicionálních konstrukcí v jazyce osvojovaném, a toto působení blíže prozkoumat pomocí empiricky získaných dat. Volbu tématu ovlivnila především vlastní mnohaletá praxe ve výuce angličtiny, dále zkušenost s výukou češtiny pro cizince a s neformální komunikací v češtině s rodilými mluvčími angličtiny žijícími v České republice, a v neposlední řadě i vlastní studium cizích jazyků a obtíže při internalizaci odlišností v jejich kódování některých konceptuálních vztahů.

Zjištění o distribuci funkcí denotovaných těmito prepozicemi v angličtině a češtině a o roli rozdílů v této distribuci při působení negativního transferu z prvního jazyka bude mým cílem využít i v pedagogické praxi. Tam budu vycházet ze skutečnosti, že studenti cizích jazyků mnohdy nereflektují diverzitu jazyků, pokud jde o značení různých sémantických konceptů, a dále ze zkušenosti, že právě prepozicionální vazby jsou častým zdrojem obtíží. Využití pro své poznatky se pokusím najít i ve vzdělávání učitelů, zejména rodilých mluvčích vyučovaného jazyka, kterým mnohdy chybí systematická znalost toho, jak se tento jazyk ve značení sémantických konceptů liší od prvního jazyka studentů.

1.1 *Východiska výzkumu akviziční interference v této práci*

Existenci vlivu našeho prvního jazyka, případně dříve osvojených cizích jazyků, na to, jak používáme jazyk, který se teprve učíme, již lingvistický výzkum a rozsáhlá analýza autentických dat dávno potvrdil. Jak podotýká Odlin (1989), o tomto vzájemném vlivu jazyků mají povědomí i mluvčí bez lingvistického vzdělání. Projevuje se například při imitaci cizinců snažících se hovořit naším prvním jazykem, kterou často nacházíme v umělecké tvorbě, nebo při snaze odhadnout něčí národnost na základě „cizího přízvuku“. Vliv dosavadních znalostí jazyků na produkci jazyka nového je dobře znám i pedagogům a pravděpodobně si ho někdy povšiml i každý, kdo se nějaký druhý jazyk učil. Říkáme, že „se nám jazyky pletou“. Popsat,

jak toto „pletení se“ nově osvojovaného jazyka s jazykem prvním ovlivňuje akvizici prepozicionálních konstrukcí, je hlavním záměrem této práce.

V anglických prepozicionálních vazbách existují chyby, které se u českých studentů pravidelně opakují a s nimiž se jistě setkala většina učitelů. Jsou-li tyto chyby typické pro mluvčí, jejichž prvním jazykem je čeština, je namístě se domnívat, že jejich zdrojem je právě interference prvního jazyka. Aby bylo možné určit, ve kterých případech mluvčí skutečně chybují vlivem prvního jazyka, je třeba analyzovat funkce, jež dané prepozice v jednotlivých jazycích plní, a hledat k prepozici v jazyce A protějšek v jazyce B, který s ní sdílí nejvyšší počet funkcí, a tudíž je lze označit za nejbližší překladové ekvivalenty. K tomu v této práci slouží grafická analýza funkcí pomocí map multifunkčnosti prepozic. Data sesbíraná při výuce češtiny jako cizího jazyka a při neformální komunikaci dokazují, že rodilí mluvčí angličtiny také chybují při produkci češtiny tam, kde prepozice v češtině není ekvivalentní anglické prepozici v téže konstrukci. Vliv prvního jazyka při chybném užití lze předpokládat tehdy, použije-li mluvčí v cílovém jazyce prepozici ekvivalentní té, již daná konstrukce vyžaduje v jeho prvním jazyce, ačkoli v osvojovaném jazyce má být prepozice jiná. To platí i pro rodilé mluvčí angličtiny při produkci češtiny.

Vliv prvního jazyka u obou skupin mluvčích budu zkoumat elicitací prepozicionálních konstrukcí a výsledky porovnávat se svými predikcemi o výskytu interference založenými na grafické analýze funkcí. Zjištěná fakta se pokusím aplikovat na pedagogickou praxi, zejména na vzdělávání učitelů jazyků, a navrhnout postup, jak jim ilustrací rozdílů a shod mezi angličtinou a češtinou ve značení různých sémantických konceptů pomoci efektivněji vyučovat prepozicionální konstrukce.

1.2 Přehled kapitol

Po tomto úvodu představujícím cíle práce a její teoretická i praktická východiska následuje druhá kapitola, která se věnuje teorii akvizice druhého jazyka a vysvětluje klíčové pojmy jako je input, fosilizace či mezijazyk. Třetí kapitola teoreticky pojednává o jazykovém transferu, vysvětluje rozdíly mezi transferem pozitivním a negativním, zabývá se jeho mimojazykovými aspekty a stručně nastiňuje některá specifika transferu v různých vrstvách jazyka. Čtvrtá kapitola staví na příkladech chybného užití prepozic, které byly sesbírány při výuce i při neformální komunikaci s mluvčími. Jsou zde analyzovány a graficky znázorněny

funkce prepozic, které studentům činí opakovaně potíže, a formulovány predikce o působení negativního transferu při jejich chybné produkci. Je zde také představen postup výzkumu, jehož cílem je působení negativního transferu v jednotlivých funkcích prepozic blíže prozkoumat. Pátá kapitola vyhodnocuje poznatky získané výzkumem a zamýšlí se nad jejich možným využitím ve výuce angličtiny a češtiny jako cizích jazyků, a také ve vzdělávání pedagogů. Šestá kapitola zakončuje práci shrnutím nejdůležitějších závěrů.

1.3 Výběr literatury

Poznatky z teorie akvizice druhého jazyka a terminologii jsem čerpala zejména z článku *Interlanguage* L. Selinkera (1972), z učebnice *Second language acquisition* R. Slabakové (2016), z antologie *Theories in second language acquisition: An introduction* (2015), jejímiž editory jsou B. VanPatten a J. Williams, a z dokumentu *Nabývání druhého jazyka* (2006) V. Elšíka. Zdrojem informací o teorii jazykového transferu byla především monografie *Language transfer: Cross-linguistic influence in language learning* (1989) T. Odlin. Analýzu funkcí prepozic jsem založila jednak na gramatikách a online studijním slovníku, jednak na typologických studiích *World lexicon of grammaticalization* (2004) B. Heineho a T. Kutevy a *A diachronic dimension in maps of case functions* (2010) K. Narrog.

2 Nabývání druhého jazyka

Schopnost naučit se jazyk, rozumět mu a produkovat jej za účelem komunikace je vyhrazena ze všech živočišných druhů pouze člověku. Zároveň patří mezi vlastnosti, které ho definují a jsou pro něj charakteristické. Stejně tak jedinečná je naše schopnost osvojit si v průběhu života další jazyky vedle našeho mateřského, jímž jsme hovořili v prvních letech života. Slabakova (2016: 4) uvádí, že případů, kdy se mluvčí naučí za celý život pouze jeden jazyk, je menšina. Počet multilingvních mluvčích jednoznačně převyšuje počet monolingvních, a nejen to. Většina dětí na světě se vzdělává alespoň částečně v jiném jazyce, než je jejich mateřský.

Proces osvojování jazyků může mít v životě jedince mnoho podob. Většina z nás vyrůstá s jedním mateřským jazykem a další se naučí v pozdějších letech života. Jiní mají mateřské jazyky dva, neboť každý z jeho rodičů či jiných členů domácnosti hovoří jiným jazykem. Jiná je situace potomků imigrantů, jejichž rodiče a další členové komunity neovládají dominantní jazyk dané oblasti, takže se svými blízkými hovoří nativním jazykem, ale ve všech ostatních komunikačních situacích používají jazyk majoritní, jiná děti, které vyrůstají v bilingvní či diglotické oblasti a používají jeden jazyk při interakci s rodinou a kamarády a druhý ve škole či při sledování médií. Ačkoliv tyto různé akviziční modely nejsou, jak argumentuje Slabakova (2016: 164), ve své podstatě zásadně kvalitativně odlišné, pokud jde o kognitivní procesy, a projevy vzájemné interference jazyků nalézáme v každém z nich, mají pochopitelně každý svá specifika a popsat je všechny by sahalo daleko nad rámec záměru této práce.

V následujícím oddíle představím stěžejní pojmy vyskytující se v literatuře o akvizici druhého jazyka a o jazykovém transferu. V oddíle 2.2 pak představím deset významných zjištění, k nimž vedl lingvistický výzkum akvizice druhého jazyka a jejichž kondenzovaný přehled podávají VanPatten a Williams (2015: 21-25). Nastíním také rozdíly mezi spontánní a formální či institucionální akvizicí L2.

2.1 Klíčové pojmy v SLA

Teorie jazykové akvizice pracuje s řadou specifických pojmů, jejichž význam je třeba na začátku práce přesně vymezit. Zdrojem informací pro body **první a druhý jazyk**, **cílový jazyk** a **autonomní inovace** byl dokument *Nabývání druhého jazyka* V. Elšíka (2006), jenž sloužil jako podklad ke kurzu Kontaktní lingvistika. Body **mezijazyk** a **fosilizace** se opírají o článek *Interlanguage* L. Selinkera (1972), který je autorem těchto dvou termínů. Pro bod input jsem čerpala informace zejména ze Slabakové (2016). Bod **transfer** vychází z monografie T. Odlin (1989) a opět z dokumentu V. Elšíka (2006).

První jazyk neboli L1 označuje první jazyk mluvčího. Jde o jazyk, který si člověk osvojuje nejdříve a jímž mluví v prvních letech života se svou rodinou a ostatními členy domácnosti. U jedince vyrůstajícího v bilingvní domácnosti buď hovoříme o dvou L1, nebo za L1 označíme jeho jazyk dominantní.

Druhým jazykem neboli L2 nazýváme jazyk, který si mluvčí osvojuje jako druhý. Tématem této kapitoly je právě nabývání druhého jazyka, *second language acquisition*, v literatuře běžně označované jako SLA, jeho nejvýznamnější rysy, některé teorie, které se v posledních desetiletích na poli výzkumu SLA objevily, faktory ovlivňující jeho průběh a některé typy akvizičních situací. Akvizice L2 může započít již v raném věku, například s nástupem dítěte do mateřské či základní školy, obvykle poté, co je do značné míry osvojen L1. Stejně tak je ale SLA možná v adolescenci a dospělosti. Některé zásadní závěry, k nimž dosavadní výzkum v oblasti SLA vedl, budou přiblíženy v kapitole 2.2.1.

TL neboli target language v teorii SLA označuje cílový jazyk, tedy ten, který si mluvčí chce osvojit, v jeho finální podobě. Elšík (2006: 1) rozlišuje TL1, tedy cílový jazyk v té podobě, v jaké jej užívají rodilí mluvčí nebo členové jazykové komunity, s níž je TL primárně spojován, a TL2 neboli tzv. kontaktní varietu TL, což je podoba, v jaké jej užívají jeho nerodilí mluvčí nebo členové jazykové komunity, s níž primárně spojován není. TL1 lze také označit za mainstreamovou varietu TL a v zásadě odpovídá standardní, kodifikované podobě jazyka. Nemainstreamové variety jazyka, tedy TL2, jsou tzv. variety kontaktní, tedy etnolekty a indigenizované podoby jazyka (Elšík 2006: 4). Ty vznikají, podstoupí-li celá komunita akvizici TL. Elšík (2006: 4) asociuje etnolekty zejména s etnickými menšinami žijícími spolu s majoritou a používajícími její jazyk; etnolekt je pak varieta majoritního jazyka, jakou používá

tato minorita. Indigenizované variety naproti tomu spojuje s kontextem kolonialismu a postkolonialismu; indigenizovanou varietou by byla podoba majoritního jazyka užívaná obyvateli koloniálních oblastí mimo metropoli. Jako příklad akvizice TL2 tedy mohu uvést akvizici francouzštiny obyvatel francouzských zámořských departementů.

Jazykový input je jazyk, který slyšíme kolem sebe (Slabakova 2016: 6). Pochopitelně sem ovšem patří jakýkoli jazykový materiál, s nímž se setkáváme, tedy nejen ten, který slyšíme. Input z cílového jazyka je veškerý text v TL, jemuž je mluvčí osvojující si daný jazyk vystaven. Slabakova ovšem zdůrazňuje, že aby input přispíval k akvizici, tedy aby se jeho vlivem kompetence mluvčího v TL přibližovala k nativní, musí jít o input srozumitelný. Akvizice nemůže být úspěšná, nebude-li mluvčí schopen přiřadit jazykovou formu k extralingvistické situaci, tedy nebude-li jazykovému materiálu, s nímž se setká, rozumět (Slabakova 2016: 6). Předložíme-li studentům cizího jazyka v rané fázi akvizice psaný text či nahrávku obsahující jazykové prvky přesahující jejich úroveň kompetence, aniž by měli přístup k překladu či alespoň vysvětlení dosud neosvojených slov a frází, bude mít tento input nulový či jen velmi malý přínos pro jejich učení se cílovému jazyku. Nemluvě o tom, že takový input nezdědka vede k frustraci a odrazení mluvčího od další snahy o akvizici. Proto je tak důležitou schopností pedagoga volit materiály adekvátní míře jazykové kompetence studentů. Stejně tak pro jedince snažícího se osvojit si jazyk je zásadní vyhledávat takový input z TL, který bude úměrný jeho fázi akvizice a bude přispívat jejímu dalšímu postupu.

Interlanguage neboli **mezijazyk** je individuální varieta TL, již v období akvizice TL mluvčí používá, produkuje-li TL, tedy snaží-li se sdělit obsah v cílovém jazyce. Larry Selinker v článku *Interlanguage* (1972) definoval tuto varietu jako samostatný jazykový systém založený na pozorovatelném výstupu, jenž je výsledkem snahy mluvčího o produkci TL v jeho normativní podobě (Selinker 1972: 214, překlad vlastní). Vycházel přitom ze skutečnosti, že u většiny mluvčích učících se cizí jazyk nebudou konstrukce používané k vyjádření určitého významu totožné se strukturami používanými k vyjádření téhož významu roditelými mluvčími daného TL. Charakteristickým rysem této variety je její dynamický vývoj. Podoba mezijazyka se proměňuje s tím, jak pokračuje osvojování TL. Přibližování podoby mezijazyka cílovému jazyku tedy znamená úspěšně postupující akvizici.

Úspěšné osvojení druhého jazyka u většiny studentů znamená reorganizaci jazykového materiálu z mezijazyka na shodu s konkrétním cílovým jazykem. (Selinker 1972: 229, překlad vlastní)

Elšík (2006: 2) uvádí tři typy faktorů, které určují a mění podobu mezijazyka: Pokračující srozumitelný input z TL, který napomáhá aproximaci mezijazyka cílovému jazyku, transfer z prvního či dalších jazyků mluvčího, a tzv. autonomní inovace. Z povahy mezijazyka vyplývá, že některé jeho prvky jsou oproti podobě TL, jak jej užívají rodilí mluvčí, chybné, to však neznamená, že k produkci těchto chyb dochází náhodně a bez pravidel. Naopak, Slabakova (2016: 171) zdůrazňuje, že mezijazyk má svůj systém pravidel stejně jako TL a L1, ačkoliv se tyto systémy od sebe liší, a že tento systém lze popsat. Idea mezijazyka je pro teorii akviziční interference naprosto zásadní, neboť právě v něm lze pozorovat projevy transferu z L1 a jeho podoba u daného mluvčího v dané fázi akvizice je právě transferem z L1, spolu s dalšími výše zmíněnými faktory, formována. Podle Selinkera by se jakákoli analýza neuropsychologických procesů při akvizici druhého jazyka měla soustřeďovat zejména na formy produkované v mezijazyce.

Autonomní inovace jsou jazykové jevy přítomné v mezijazyce, které však nenacházíme ani v prvním jazyce mluvčího, ani v standardní podobě cílového jazyka (Elšík 2006: 3). Často mívají podobu regularizací a simplifikací, analogicky utvořených tvarů a konstrukcí apod.

i. Analogické užití morfologie:

- Do not hesitate to contact us should your *circumstations* change. (TL = angličtina)
- une *combination* (combinaison), les *terminations* (terminaisons), la *conjugation* (conjugaison) (TL = francouzština)
- Who would have *thunk* it? (TL = angličtina)

ii. Regularizace nepravidelných tvarů:

- They *leaved* this morning. (TL = angličtina)
- The attic seems to be full of *mouses*. (TL = angličtina)

Fosilizace nastává, ustrne-li vývoj mezijazyka na určitém stupni akvizice a některé struktury mezijazyka se nestanou identickými se svými ekvivalenty v TL. Fosilizací však není míněno ustrnutí vývoje celého systému mezijazyka. Fosilizují obvykle jen určité struktury,

zatímco jiné dále aproximují směrem k TL. Selinker definuje fosilizovatelné jazykové jevy jako jednotky, pravidla a subsystémy jazyka, které si mluvčí daného TL mají tendenci ponechávat ve svém mezijazyce, a děje se tak bez ohledu na věk mluvčího a míru pedagogického působení, kterého se mu v TL dostane (1972: 215, překlad vlastní). Selinker tvrdí, že některé jazykové jevy přítomné v mezijazyce u některých mluvčích nikdy plně nevymizí a budou se v jeho individuální varietě TL opakovaně objevovat, přestože mohly být považovány (například učitelem daného studenta TL nebo studentem samotným) za odstraněné. Příkladem takového jevu je perzistentní uvulární *r* v angličtině mluvčích, jejichž L1 je francouzština (Selinker 1972: 215) nebo OVS pořadí větných členů v monotranzitivních konstrukcích u českých mluvčích angličtiny. Za příčinu této nevratné fixace daných prvků mezijazyka v mysli mluvčího považuje fosilizaci. Podle něj začne mluvčí sklouzávat k mezijazyku při produkci TL obvykle v situacích, kdy je nervózní či jinak vystavený psychickému tlaku, mnohdy však také naopak ve stavu uvolnění, tedy pokud se na produkci TL soustředí méně. Další typickou situací, kdy se fosilizované formy objeví, je produkce TL za účelem vyjádření obsahu, který je pro mluvčího nový, obtížný či jinak intelektuálně náročný, a tudíž se jeho pozornost přesune od jazykové formy k obsahu sdělení (Selinker 1972: 215). Za jeden ze stěžejních neuropsychologických procesů způsobujících fosilizaci označuje Selinker transfer z prvního jazyka mluvčího.

Jazykový transfer je vliv prvního jazyka mluvčího na jeho produkci TL v průběhu akvizice, tedy jeden z faktorů formujících podobu mezijazyka. Projevem transferu by byla například tendence vynechávat určité a neurčité členy při akvizici jazyka, který členy má, u mluvčího, v jehož prvním jazyce se členy nevyskytují. V následujícím oddíle této kapitoly uvidíme, že jazykem, z něhož dochází k transferu do TL, nemusí vždy být L1 mluvčího. S nově osvojovaným jazykem můžou interferovat i jiné jazyky, jejichž systémy má mluvčí již uloženy v mysli. Teorii jazykového transferu je věnována celá kapitola 3 a stejně tak i praktická studie prezentovaná v této práci.

2.2 Některé aspekty nabývání druhého jazyka

Abychom mohli blíže zkoumat fungování jazykového akvizičního transferu a procesy, které při něm v mozku studenta jazyka¹ probíhají, je třeba se nejprve seznámit alespoň stručně se zákonitostmi osvojování druhého jazyka, dále jen SLA, jako takového. Učení se cizímu jazyku je nesmírně komplexní soubor procesů (VanPatten, Williams 2015: 11). Považuji za důležité podotknout, že hovoříme-li o lingvistickém výzkumu SLA, máme na mysli výzkum neuropsychologických a behaviorálních procesů u jedince, který se jazyk učí, nikoli role pedagogického působení na něj. VanPatten a Williams (2015: 26) zdůrazňují, že teorie, které ve své knize představují, popisují SLA z pohledu toho, co student jazyka dělá a myslí si, nikoli toho, jak na něj působí prostředí. Mezi efektivní výukou jazyků a znalostí procesů v mozku studenta při SLA bezpochyby je souvislost a dobrý pedagog by tuto znalost neměl opomíjet. Metodologie didaktiky ovšem není odborným rámcem, do něhož spadá tato práce. I Selinker (1972: 210) upozorňuje na rozdíl mezi perspektivou učení se a perspektivou vyučování a zdůrazňuje, že jeho práce nahlíží SLA výhradně z perspektivy učení se. Možnému významu poznatků o transferu z L1 pro pedagogickou praxi se budu stručně věnovat v kapitole 5.

2.2.1 Důležitá pozorování v SLA

Bill VanPatten a Jessica Williams (2015) uvádějí jako základ pro pochopení toho, co je úkolem teorií v SLA objasnit, deset obecných pozorování o SLA, na nichž se lingvisté více či méně shodují. Dovolím si použít tyto observace jako úvod do výzkumu SLA. Vlastní komentáře k těmto pozorováním založené na pedagogické zkušenosti, případně odkazy na jiné části textu, uvedu v závorkách.

Pozorování první: K osvojení druhého jazyka je zapotřebí input. (O nezbytnosti srozumitelného inputu v SLA pojednává bod *Input* v oddíle 2.1.)

Pozorování druhé: Značná část SLA se děje náhodou. Řadu struktur TL student vnímá ve stavu soustředění na komunikační interakci, k níž patří i čtení. To znamená, že zatímco je

---

¹ Tímto označením je zde míněn jakýkoli jedinec osvojující si cizí jazyk. Obecná představa studenta jazyka by mohla vést k výkladu tohoto označení jako jedince studujícího jazyk v institucionálním prostředí, tedy navštěvujícího lekce, používajícího učebnice a jiné výukové materiály a vystaveného pedagogickému působení učitele. Jelikož ale čeština postrádá vhodný ekvivalent anglického obecnějšího pojmu *language learner*, volím zde výraz student jazyka pro označení kohokoli, u něhož dlouhodobým působením srozumitelného inputu z TL probíhá akvizice L2, bez ohledu na to, má-li jeho učení institucionální či jiný charakter.

jeho pozornost soustředěna především na obsah sdělení spíše než na formu, kterou je onen obsah vyjádřen, vnímá a internalizuje si zároveň i jazykové jevy.

Pozorování třetí: Student jazyka se naučí víc, než s čím se setkává prostřednictvím inputu. Zde je vyjádřena myšlenka, že student si časem osvojí i ta jazyková pravidla, která v jazykovém materiálu, jemuž je vystaven, nejsou explicitně vidět, tedy například které konstrukce v daném jazyce nejsou gramatické. Pokud některá struktura v TL neexistuje, student se s ní obvykle v rámci inputu nesetká. Přesto jsou studenti (od určitého stupně akvizice) schopni rozlišit gramatickou strukturu od negramatické.

Pozorování čtvrté: V tom, jak student produkuje TL, tedy jak hovoří a píše v osvojovaném jazyce, lze často vysledovat pravidelné trajektorie. Zde autoři hovoří jednak o „vývojových sekvencích“, tedy určité posloupnosti, dle které studenti produkují určité struktury v závislosti na stupni dosažené znalosti TL a kterou lze pozorovat u většiny studentů daného TL bez ohledu na jejich L1. Jako příklad uvádějí produkci negace v angličtině. Student v rané fázi akvizice bude produkovat věty jako např. *No want that*. Později přidá explicitní subjekt – *He no want that*, následovat bude fáze alternace gramatických konstrukcí – *He can't* s negramatickými – *He don't/not/no want that*. V další fázi dojde ke spojení *no* s modálií – *He can't do that*, a nakonec ke spojení *no* s auxiliárními slovesy – *He doesn't want that*. Dále zmiňují hierarchie akvizice u různých morfémů a gramatických slov. Například znalost anglického sufixu – *ing* studenti nabývají dříve než znalost tvoření pravidelného minulého času.

Pozorování páté: Učení se cizímu jazyku přináší různé výsledky. Zde autoři míní fakt, že i za stejných podmínek akvizice dosahují jednotliví studenti různých stupňů osvojení TL. Míra kompetence také může divergovat podle domén jazykových dovedností. (Který učitel jazyka se někdy nesetkal s prohlášením studenta, že „rozumí téměř všemu, ale dělá mu problém mluvit“? Nebo že „psaná komunikace je pro něj mnohem obtížnější než mluvená“?) Toto pozorování zahrnuje i prokázanou skutečnost, že většina dospělých studentů L2 schopnosti užívat TL srovnatelné s rodilým mluvčím nedosáhne.

Pozorování šesté: V jednotlivých oblastech jazyka, jako je fonologický systém, lexikon, syntax, pragmatika atd. probíhá akvizice různě a nestejnou rychlostí. Úroveň osvojení různých těchto oblastí se tak mnohdy u jednoho mluvčího liší.

Pozorování sedmé: Vliv frekvence struktury na její akvizici má svá omezení. Navzdory dlouho zastávanému názoru, že jazykový jev, který se v inputu z TL vyskytuje často, bude úspěšně osvojen dříve než jev řídký, praxe ukazuje, že na pořadí akvizice struktur má vliv

podstatně více faktorů než jen frekvence výskytu a že v některých případech může osvojení velmi frekventované struktury trvat déle než osvojení struktury vzácnější.

Pozorování osmé: Vliv prvního jazyka na akvizici TL má svá omezení. Ačkoli empirická data existenci tohoto vlivu nesporně dokazují, jeho dopad na výsledky SLA není tak výrazný, jak se lingvisté dříve domnívali. Praxe nasvědčuje tomu, že vliv L1 působí selektivně a také se liší u jednotlivých mluvčích.

Pozorování deváté: Vliv pedagogického působení na SLA má svá omezení. Autoři nepopírají pozitivní přínos formálního vzdělávání na akvizici jazyka, upozorňují však na nesprávnost časté domněnky, že studenti se naučí právě to, co je učitel učí. Není prokázán například vliv formální výuky na výše zmíněné vývojové sekvence a hierarchie akvizice. Jsou známy i případy negativního dopadu formálního pedagogického působení na úspěšnost akvizice, například zpomalení jejího průběhu. (K tomu dochází především vlivem dlouhého setrvávání u jednoho jazykového jevu při výuce. To je častým problémem skupinové výuky – pedagog musí přizpůsobit tempo vyučování studentům, jejichž proces akvizice probíhá nejpomaleji nebo naráží na největší počet překážek, což může vést ke stagnaci akvizice u ostatních studentů, a mnohdy navíc k jejich demotivaci.)

Pozorování desáté: Vliv produkce cílového jazyka na SLA má svá omezení. Autoři zde upozorňují, že známé obecně přijímané pravidlo, že procvičování vede k dokonalosti, neplatí bezvýhradně, pokud jde o SLA. Máme doloženy případy, kdy vlastní produkce TL má dopad na proces akvizice, ale i případy, kdy je tento efekt nulový.

Van Patten a Williams na těchto stěžejních vědeckých závěrech o SLA ukazují, jaké jevy je úkolem teorií v SLA vysvětlovat. Pro účely této práce je беру jako základní představení toho, jakými procesy a jevy se teorie SLA zabývá. Z uvedených pozorování bude pro následující studii nejzajímavější tvrzení č. 8, tedy limity působení L1 na TL. Než se však do problematiky tohoto působení pustím, zbývá k tématu SLA podotknout, že proces osvojování jazyka u jedince vždy ovlivňuje řada mimojazykových faktorů. Patří k nim kognitivní proměnné, tedy zjednodušeně to, co nazýváme „talentem na jazyky“, různé emoční a postojevé aspekty mluvčího i jeho celkové kognitivní a osobnostní vlastnosti (Elšík 2006: 1-2).

2.2.2 Formální a spontánní SLA

Osvojování nového jazyka probíhá různými způsoby. Víme již, že bez srozumitelného inputu z TL není akvizice možná. O jaký druh inputu se však může jednat a jakými cestami se

k mluvčímu dostává? Podle toho můžeme akvizici L2 rozdělit na (i) formální či institucionální a (ii) spontánní či přirozenou. Konsekvence odlišností v působení těchto dvou typů akvizice na její výsledky přesahují rámec této práce. Jelikož však mluvčí, kteří přispěli jako respondenti k výzkumné části práce, nabývají L2 oběma těmito způsoby, považuji za důležité je zde oba krátce charakterizovat.

(i) Představu o formální výuce, jakkoli se její podoba může lišit v závislosti na kulturním pozadí, má velká většina populace, protože jí většina z nás v některém období života prošla. Taková výuka zpravidla zahrnuje osobnost učitele, dále různé instruktivní materiály a pomůcky od učebnic po výuková videa či stolní hry, a obvykle předpokládá jistou pravidelnost v tom, kdy a jak často je student pedagogickému působení v TL vystavován. Patří k ní také specifické formy inputu – psané texty a audio materiály adekvátní probíranému jazykovému jevu a stupni pokročilosti studenta, písně, videa, seznamy slov s překladem do L1 nebo s vysvětlením v TL, explanativní přehledy gramatických pravidel, karty se slovy a mnohé další – i outputu – mluvený i psaný projev, drilová cvičení, překlady z L1 do TL a podobně.

(ii) O spontánní akvizici L2 hovoříme, učí-li se mluvčí cizímu jazyku interakcí s mluvčími daného jazyka, avšak bez formální výuky. Taková forma akvizice nastává v mnoha kontextech, například přestěhuje-li se mluvčí do oblasti, kde se hovoří jiným jazykem, než je jeho L1, nebo zahájí-li interakci s řečovou komunitou, která jeho L1 neovládá. Příčinou neinstitucionální SLA může být také studium na škole, kde je vyučovací jazyk jiný než náš L1, či zaměstnání ve firmě, kde se komunikuje výhradně nebo převážně jiným jazykem, než je náš L1. Tyto scénáře se pochopitelně mnohdy překrývají, například přestěhuje-li se člověk do nové země, s velkou pravděpodobností získá zaměstnání v prostředí, kde se hovoří tamním dominantním jazykem. Pravidlem to však není; někdy imigranti volí zaměstnání v institucích, kde působí jejich členská minoritní skupina, takže se tam i komunikuje v jejich L1, nebo v multilingvním prostředí, kde se ke komunikaci užívá *lingua franca*, kterou již mluvčí ovládá².

Formy inputu při tomto typu SLA jsou pochopitelně odlišné od těch, které známe z institucionální výuky jazyka. Nerozhodne-li se mluvčí pro formální studium TL, bude vystaven primárně inputu z formálních i neformálních interakčních situací, médií, knih apod.

---

² Akvizice takového komunikačního jazyka, který není L1 žádného nebo většiny členů jazykové komunity, by byla příkladem akvizice TL2 zmiňovaného v oddíle 2.1.1.

Zásadním rozdílem oproti institucionální SLA z hlediska neuropsychologických procesů v mozku mluvčího je zaměřenost takového inputu především na obsah sdělení, nikoliv na formu. Jinými slovy, ve většině případů bude chybět explance použití struktur v TL.

3 Vzájemný vliv jazyků při akvizici

And the man who wrote the note is a German. Do you note the peculiar construction of the sentence – ‘This account of you we have from all quarters received.’ A Frenchman or Russian could not have written that. It is the German who is so uncourteous to his verbs. (Arthur Conan Doyle)

Při setkání s cizinci se mnohdy snažíme odhadnout jejich původ podle toho, jak hovoří naším prvním jazykem. Mluvíme o „cizím přízvuku“ (Odlin 1989: 1). Existuje určité povědomí o tom, které rysy jsou pro mluvčí různých jazyků charakteristické při produkci TL. Již Doyle (1999: 165-66) si byl specifík užívání své mateřštiny u mluvčích jiných jazyků vědom a použil tuto znalost jako jednu z deduktivních metod Sherlocka Holmese. Na tomto povědomí jsou založeny i imitace mluvčích určitých jazyků snažících se hovořit jazykem pro ně cizím. Jejich účelem v umělecké tvorbě je především pobavení publika, avšak je z nich patrné, že mezi jazyky existuje vzájemný vliv vyznačující se určitými pravidelnostmi na základě toho, které jazyky na sebe působí, a že lidé tuto skutečnost vnímají. To je patrné i z úsudků některých mluvčích o tom, které jazyky je obtížné a které naopak snadné se naučit. Přesněji, jak míra obtížnosti souvisí s předchozí znalostí jazyků jiných (Odlin 1989: 1). „Kdo umí jeden románský jazyk, zvládne bez problémů i ty ostatní,“ je typickým úsudkem tohoto typu.

Učíme-li se nový jazyk, vstupujeme do jeho studia s minimálně jedním jazykem již uloženým v hlavě (Slabakova 2016:45), takže nám fungování jazyka jako systému není cizí. Teorie akvizičního transferu předpokládá, že při osvojování nového jazyka mohou jazyky, jež ovládáme, ovlivňovat naši percepci, zapamatování a produkci TL. Je tedy významným faktorem v teorii i praxi osvojování cizího jazyka. Odlin (1989: xi) zdůrazňuje význam bádání v oblasti jazykového transferu také pro lingvistiku kontaktovou a historickou a pro výzkum jazykové změny. V této práci bude věnována pozornost především využití poznatků o působení transferu ve výuce cizích jazyků a při vzdělávání učitelů.

Transfer je vliv způsobený podobnostmi a odlišnostmi mezi cílovým jazykem a kterýmkoli jiným jazykem, který byl dříve osvojen, byť nedokonale (Odlin 1989: 27, překlad vlastní).

Tato definice obsahuje několik velmi důležitých charakteristik transferu. V první řadě zohledňuje fakt, že jazykem, jehož znalost může ovlivňovat proces akvizice L2, nemusí být pouze náš jazyk mateřský. Ačkoli je znalost jediného prvního jazyka nejtypičtějším základem

pro transfer (Odlin 1989: 26) a i v této studii budu sledovat transfer právě z prvního jazyka mluvčích, je nutné mít na paměti, že u multilingvních jedinců může dříve osvojený druhý či další jazyk ovlivňovat proces akvizice třetího či dalšího jazyka podobně jako jazyk první. Znalost tří a více jazyků může vést ke třem a více odlišným typům vlivu na TL (Odlin 1989: 27).

3.1 *Transfer negativní a pozitivní*

Odlinova definice zohledňuje ještě jednu podstatnou vlastnost transferu: transfer není pouze interference (Odlin 1989: 26). Interferenci lze nazývat pouze **negativní transfer**, jímž se budu zabývat ve zbytku práce, tedy ten, jehož výsledkem jsou odchylky od normy TL. Pokud však podobnosti mezi TL a dosud osvojenými jazyky vedou k aproximaci podoby mezijazyka k TL, hovoříme o **pozitivním transferu**. Odlišit jej od úspěšné akvizice daného elementu TL nesusouvisející s L1 může být obtížné. Odlin zdůrazňuje, že jeho působení je možné rozeznat pouze komparací výsledků akvizice u skupin mluvčích s různými L1 (1989: 36). Příklady pozitivního transferu, jež uvádí, jsou relativně rychle získaná schopnost rozumět psanému textu v TL, jehož lexikální systém se do značné míry shoduje s L1, nebo nízká frekvence chyb v syntaktických strukturách TL, jehož syntax se příliš neliší od L1. Upozorňuje ovšem, že odchylky od normy TL způsobené negativním transferem však nesmíme chápat pouze jako chyby a že produkce L2 se může od jeho užívání rodilými mluvčími lišit i jinými způsoby. Ty jsou shrnuty v následujícím přehledu podle toho, jak je uvádí Odlin (1989: 36-38). Případné vlastní komentáře uvádím v závorkách.

Snížená produkce určité struktury TL patří také k odlišnostem IL od TL1, ačkoliv nejde o chybné užití. Příčinou bývá často strategie vyhýbání se – mluvčí úmyslně nepoužívá nebo používá jen zřídka strukturu, která mu při akvizici činí potíže.

Nadprodukce struktury je nezřídka následkem snížené produkce struktury jiné. Opět se nejedná o chybu. Příčinou nadprodukce ale může být i transfer ze subsystemů jazyka, jako je diskurz či pragmatika – nadměrné užívání např. určité zdvořilostní sekvence v jazyce, kde tato sekvence není tak častá jako v L1 mluvčího, je také odchylkou od nativního užívání TL.

Mylné interpretace jsou dalším možným důsledkem negativního transferu z L1. Transfer syntaxe může vést k interpretacím na základě slovosledu, jaké se u rodilých mluvčích nevyskytují. (Transfer pragmatických rysů jazyka může vést k inferencím *speaker meaningu* v implikaturách zcela odlišných od inferencí, k jakým dochází u rodilých mluvčích atd.)

Chyby jako takové jsou prototypickými důsledky negativního transferu. Odlin (1989: 37) zmiňuje tři typy chyb, u nichž je vznik vlivem transferu obzvláště pravděpodobný: substituce (nahrazování forem v TL strukturami z L1), kalky (transfer syntaktických atd. struktur) a alternace struktur (např. fonologických).

Jiný přehled typů chyb způsobených negativním transferem uvádí Elšík (2006: 2). Příklady jsou vlastní, není-li uvedeno jinak.

- Sémantická reinterpretace slov TL na základě formální podobnosti, tzv. *false friends*:

angl. *embarrassed* – cítící se trapně, šp. *embarazada* – těhotná

čes. *kontrolovat*, anglické *to control* – ovládat

angl. *to pretend* – předstírat, fr. *prétendre* – mít v úmyslu

- Sémantická reinterpretace slov TL na základě částečné sémantické shody se slovy z L1, transfer polysémie:

čes. *nosit* – nosit oděv, nosit tašku, angl. *to wear* – wear clothes, * *wear a bag* (TL carry a bag)

- kombinatorika forem TL na základě vzorců z L1, kalky:

něm. *kranken-wagen* (sanitka), angl. *ill-car (TL ambulance) (Elšík 2006: 3)

- transfer forem L1 do TL, použití slova či fráze z L1 při produkci TL:

Now I live home with my parents. But sometimes I must go bort. (Odlin 1989: 37) (L1 = švédština, TL = angličtina, *bort* – švéd. pryč)

3.2 Transfer v jednotlivých vrstvách jazyka

Transfer se zasahuje různé oblasti lidského jazykového projevu. Z dříve osvojených jazyků je možné do TL přenášet pragmatické a diskurzivní rysy, interpretace sémantiky, syntaktické struktury, fonetické a fonologické rysy i ortografická pravidla apod.

Příkladem negativního transferu diskurzivních a pragmatických rysů jazyka je přenos zdvořilostních strategií běžných v L1 mluvčího, které ale neodpovídají nativnímu užívání TL. Jiným příkladem jsou dříve zmíněné mylné interpretace, které mají původ v sociokulturním zázemí mluvčího a v neznalosti nativního způsobu interpretace např. různých mluvních aktů. K negativnímu transferu sémantiky patří transfer sémantických rolí či významu lexémů.

V druhém případě jde o sémantickou reinterpetaci slov TL na základě formální podobnosti, sémantickou reinterpetaci slov TL na základě částečné sémantické shody se slovy z L1 atd. (viz oddíl 3.1). V syntaxi může podle Odolina (1989: 85-111) transfer ovlivnit např. slovosled, relativní konstrukce či tvoření negace. Typickým příkladem transferu fonetických a fonologických rysů jazyka patří „cizí přízvuk“ zmiňovaný již na začátku této kapitoly.

4 Negativní transfer z L1 při akvizici prepozicionálních konstrukcí

Nerodilým mluvčím angličtiny a češtiny činí akvizice prepozicionálních konstrukcí často potíže, což jistě mohou potvrdit jak mluvčí, kteří se angličtinu či češtinu někdy učili jako cizí jazyk, tak pedagogové, kteří je vyučovali. Pedagogická zkušenost nasvědčuje tomu, že zdrojem chybných užití prepozic v mezijazyce studentů cizích jazyků je nezdá se negativní transfer z L1. V následující studii se pokusím jeho působení identifikovat jednak u studentů angličtiny, jejichž prvním jazykem je čeština, jednak u rodilých mluvčích angličtiny, kteří se učí česky. Svou domněnku o vlivu L1 na mezijazyk ilustruji mapami multifunkčnosti vybraných prepozic, na nichž budou viditelné překryvy a rozdíly v sémantických konceptech značených těmito prepozicemi v češtině a v angličtině. Z těchto map a z analýzy funkcí daných prepozic vyjdu při formulaci podmínek, za nichž dochází k negativnímu transferu z L1. Svou predikci výskytu interference L1 za daných podmínek podpořím elicitacním materiálem sestaveným z prepozicionálních konstrukcí splňujících tyto podmínky.

4.1 *Sběr dat a postup studie*

Ve svém šetření budu pracovat se dvěma druhy dat: nejprve s příklady chybných užití prepozic doposud získaných z pedagogické praxe a z neformálních komunikačních situací, a poté s odpověďmi získanými z elicitacního materiálu.

Na základě sesbíraných příkladů nevhodně užitých prepozic zúžím zaměření výzkumu na dvě české a dvě anglické prepozice, v nichž studenti jazyka chybují opakovaně a při jejichž produkci často působí negativní transfer z L1, což předpokládám na základě učitelské zkušenosti. Vybrané prepozice analyzuji z hlediska jejich funkcí, tedy sémantických konceptů, které v češtině a v angličtině kódují. Distribuci kódování funkcí vyjádřím graficky pomocí map multifunkčnosti prepozic, jejichž účelem bude ilustrovat a podpořit mé tvrzení o působení negativního transferu z L1 při produkci prepozicionálních konstrukcí v TL. Na základě analýzy funkcí prepozic pak formuluji podmínky, za kterých je pravděpodobnost chybného užití prepozice vyšší, než pokud tyto podmínky neplatí, a vymezím konkrétní podoby chybného užití, o nichž lze předpokládat, že zdrojem chyby je transfer z L1. Následně budu zjišťovat, zda v konstrukcích splňujících tyto podmínky negativní transfer skutečně působí a jak se jeho vliv

konkrétně projevuje u jednotlivých funkcí daných prepozic. K tomu použiji elicitací dotazník sestavený z vět obsahujících prepozicionální konstrukce, u nichž tyto podmínky platí, a u nichž tudíž předpokládám výskyt interference L1 s TL. Odpovědi respondentů na každou větu zanesu do tabulky a budu hledat případy podporující, případně nepodporující mou predikci o přítomnosti negativního transferu z L1 za stanovených podmínek. Dále mne bude zajímat, zda se vyskytne divergence jeho působení u jednotlivých funkcí zkoumaných prepozic.

4.2 Prepozice jako multifunkční elementy jazyka

Při následujícím stručném představení prepozic jako elementů gramatického systému jazyka budu vycházet z Dixona (2010). Prepozice jsou gramatická slova, která značí funkci konstituentu v klauzi či nominální frázi, tedy jsou součástí pádového systému jazyka. Jsou anteponovány konstituentu, jehož funkci značí (jsou-li postponovány, hovoříme o postpozicích) (Dixon 2010: 223). Pádové vztahy, tedy vztahy mezi konstituenty klauze, mohou být v různých jazycích denotovány různými prostředky a jejich kombinacemi a prepozice představují jeden z nich. Dixon uvádí dvě funkce pádového systému jazyka: značení syntaktických funkcí argumentů klauze (S, A, O) a značení vztahů periferních konstituentů. Takové vztahy jsou především speciální a temporální (Dixon 2010: 224, Quirk et al. 1985: 673) a dále různé abstraktní, například příčina či instrument (Čermák 2011: 206). V češtině jsou některé pádové vztahy značeny pouze morfologicky (pádovými sufíxy), jiné kombinací pádového sufíxu a prepozice. Prepozice bez pádového markeru na konstituentu, jež značí, se nevyskytují. V angličtině jsou naproti tomu syntaktické funkce argumentů klauze značeny převážně slovosledem, případně prepozicí v případě typických dativních funkcí (např. recipient), a temporální, speciální a jiné vztahy mezi konstituenty jsou denotovány prepozicemi. Morfologické pádové značení se, s výjimkou zájmen, nevyskytuje. Dixon (2010: 224-225) zdůrazňuje, že vhodnější než definovat prepozici jako součást určitého pádu je popisovat značení konkrétní konstrukce. Hovoříme-li tedy např. o české konstrukci *s pomocí*, je přesnější říci, že vyžaduje dvojí značení pomocí prepozice *s* a pádového sufíxu *-í* než tvrdit, že funkcí prepozice *s* v češtině je značení instrumentálu. V tomto výzkumu však pádové vztahy v prepozicionálních konstrukcích nejsou brány v potaz, především z toho důvodu, že se pádové značení vyskytuje pouze v jednom ze srovnávaných jazyků. Jednak by nebyla možná obousměrná komparace, jednak by zohlednění pádů pojících se v českých konstrukcích s danými prepozicemi nebylo relevantní pro výzkum transferu. Dalším důvodem, který vyplývá

z výsledků šetření, je obecně nízká úroveň znalosti českých pádových vztahů, která způsobuje, že jejich správná užití jsou spíše výjimkou.

4.2.1 Časté chyby v užívání prepozic

S mnohými svými kolegy z pedagogické profese se shoduji v názoru, že existují „typicky české chyby“ při produkci angličtiny jako druhého jazyka. Jednou z publikací zabývajících se těmito chybami způsobenými negativním transferem u mluvčích, jejichž L1 je čeština, je *The little book of Czenlish* mého kolegy Marka Pickeringa (2014). Pokud jde o prepozice, nalézáme typických chyb celou řadu. Některé z nich se pravidelně opakují jak v rámci akvizičního procesu jednotlivce, tak napříč studenty. Jde však o třídu tak funkčně rozrůzněnou, že je třeba pro účely analýzy vybrat jen několik z nich.

Příklady (1) – (10) byly získány převážně ve vlastní praxi, případně z osobní komunikace s dalšími učiteli angličtiny. Zde jsou přepsány ve svém autentickém znění, avšak jinými chybami než v prepozicionálních konstrukcích relevantních pro můj výzkum se zde nebudu zabývat. Nevhodná užití prepozic jsou vyznačena kurzívou.

- (1) Do you want go *on a film*?
- (2) T: How did you spend the long weekend?
S: We were *on our cottage*.
- (3) I will *thinking on you*.
- (4) We are going visit my parents *on Moravia*.
- (5) I can't remember *on it*.

- (6) *In Saturday* we went to Karlovy Vary.
- (7) My brother watch Simpsonovi *in TV*.

- (8) I'm going to buy a present for my wife *to her birthday*.
- (9) I need to do homeworks *to school* (Pickering 2014).

- (10) So they waited under the tree and I went *for the car*.

Z příkladů (1) – (5) je zřejmé, že rodilí mluvčí češtiny při akvizici angličtiny chybují v překladech české prepozice *na*. Je zde patrná tendence užívat v anglických konstrukcích, jejichž české sémantické ekvivalenty vyžadují *na*, prepozici *on* i tehdy, vyžaduje-li daná anglická konstrukce prepozici jinou. Příklady (6) a (7) dokládají výskyt chyb i v opačném případě. V anglické konstrukci vyžadující *on*, jejíž český sémantický ekvivalent vyžaduje jinou prepozici než *na*, užívají mluvčí často jinou prepozici než *on*. Příklady (8) a (9) naznačují, že rodilí mluvčí češtiny dále chybují v překladech anglických konstrukcí vyžadujících *for* tam, kde jejich české sémantické ekvivalenty vyžadují prepozici jinou než *pro*. (Je-li naopak v anglické konstrukci *for* a v jejím českém sémantickém ekvivalentu *pro*, chyby se vyskytují málokdy, což dobře ilustruje příklad (8), kde student chyboval v překladu fráze *k jejím narozeninám*, ale nikoli fráze *pro moji ženu*.) Příklad (10) představuje jeden z relativně řídkých případů, kdy česká konstrukce umožňuje použití *pro* (*šel jsem pro auto*), avšak v jejím anglickém sémantickém ekvivalentu nelze použít *for* (*I went to get/fetch the car*).

Příklady (11) – (13) zachycují chybná užití prepozic u rodilých mluvčích angličtiny při akvizici češtiny. Získány byly ze spontánní neformální komunikace i z výuky češtiny jako cizího jazyka a dokazují, že v určitých konstrukcích vyžadujících prepozice *na* a *pro*, respektive *on* a *for*, chybují i rodilí mluvčí angličtiny při produkci češtiny.

- (11) Prosím šálek *pro* čaj.
- (12) [Jedu zpátky do Států] jenom *pro* několik dní.
- (13) My jsme jeli *do* Morava.

Podíváme-li se do anglicko-českého slovníku (Collyah et. al 2008) na hesla *on* a *for*, zjistíme, že jejich prvními uvedenými překlady do češtiny jsou *na* a *pro*. Další překlady jsou uvedeny až poté, obvykle doprovázené vysvětlením konkrétní fráze, kde se vyskytují. Dále budu tedy vycházet z předpokladu, že dvojice *for* a *pro*, respektive *on* a *na*, jsou nejbližšími překladovými ekvivalenty (dále jen ekvivalenty). Jinými slovy, denotuje-li prepozice v jazyce A určité sémantické koncepty a prepozice v jazyce B vyšší počet těch samých konceptů než jiné prepozice v jazyce B, lze tyto dvě prepozice považovat za ekvivalentní. Ke zdůvodnění tohoto postulátu ekvivalence slouží grafické znázornění překryvů ve značení funkcí v následujícím oddíle.

4.2.2 Multifunkčnost prepozic

Nese-li jazyková jednotka význam, existuje možnost, že jejích významů či použití bude víc. Haspelmath (2003: 211) uvádí, že ačkoliv mnohovýznamovost nacházíme u všech typů jazykových jednotek, tedy jak u obsahových slov, tak u slov a afixů s gramatickým významem, nejčastější je právě u morfémů gramatických. Příčinou je jejich abstraktnější a obecnější význam oproti jednotkám s lexikálním obsahem. Haspelmath (2003: 212) upozorňuje na problém označení *význam* či *užití* jazykové jednotky. V mnoha případech totiž mezi různými významy a různými užitími jednotky nelze jednoznačně rozlišit. Stejně jako on zde budu hovořit o rozličných *funkcích* morfémů a o jejich *multifunkčnosti*. Označení *funkce jednotky* totiž zahrnuje jak její kontextuální, tak konvenční význam.

Z následujícího přehledu funkcí prepozic *for*, *pro*, *on* a *na* je patrná značná míra jejich multifunkčnosti. Určit obecný či centrální význam zahrnující všechny významy skutečné by tedy nebylo možné nebo by vedlo k velice vágním abstraktním závěrům, které by pro mezijazykovou komparativní studii multifunkčnosti morfémů neměly valného užitku. Pro srovnání je tedy třeba zvolit metodu, která nevyžaduje zobecnění sémantiky prepozice na jednu abstraktní funkci ani nedělí funkce na centrální a marginální, nýbrž zohledňuje všechny funkce a neimplikuje žádné hierarchie důležitosti mezi nimi, umožňuje zahrnout data z obou zkoumaných jazyků a jednoznačně demonstruje, kde se sémantický rozsah dvou morfémů překrývá. Pro ilustraci funkční rozrůzněnosti prepozic a jako základ svého výzkumu jsem tedy zvolila grafické znázornění prostřednictvím map. Při jejich tvorbě jsem vyšla z Haspelmathova konceptu sémantických map, avšak s přihlédnutím k omezením, která vyplývají z komparace pouhých dvou jazyků.

Sémantická mapa, jak ji pojímá Haspelmath (2003, 2013), popisuje a objasňuje vzorce multifunkčnosti gramatických morfémů. Má podobu geometrické reprezentace funkcí a zakládá se vždy na komparativně získaných poznatcích o denotaci dané funkce v různých jazycích. Tvorba sémantických map vychází z předpokladu, že morfém považujeme za multifunkční pouze tehdy, jsou-li si jeho funkce vzájemně podobné, což z map vylučuje případy náhodné homonymie dvou morfémů s vzájemně nesouvisejícími funkcemi. Tato podobnost je graficky znázorněna umístěním daných funkcí na mapě blízko sebe a jejich propojením rovnými čarami. Právě pro vhodný výběr funkcí, které umístíme do mapy, a pro jejich smysluplné uspořádání je nezbytné při tvorbě mapy vždy vycházet z dat získaných komparací většího počtu (minimálně

dvanácti genealogicky odlišných, Haspelmath 2003: 217) jazyků. Funkci na mapu umístíme tehdy, existuje-li alespoň jedna dvojice jazyků, které danou funkci značí každý jinak. Pokud jde o uspořádání funkcí na mapě, i zde je zapotřebí mezijazykové komparace, aby bylo možné rozhodnout, které funkce jsou si blízké.

Komparaci dvanácti jazyků můj výzkum pochopitelně neumožňuje. Zabývám se funkcemi gramatických morfémů pouze v angličtině a češtině. V mé grafické analýze se tedy nejedná o klasické sémantické mapy, ačkoliv při další komparaci s více jazyky by mé mapy mohly tvořit základ sémantických map, o nichž hovoří Haspelmath. Jde o mapy multifunkčnosti jednotlivých gramatických morfémů, na nichž jsou zobrazeny všechny funkce, které jsem pro danou prepozici identifikovala. Při uspořádávání funkcí v prostoru jsem vyšla z dosavadních závěrů o podobnosti funkcí získaných mezijazykovou komparací, zejména ze studií popisujících gramatikalizační stezky různých sémantických konceptů, mezi nimi i těch, které jsou denotovány prepozicemi *on*, *na*, *for* a *pro* (Heine & Kuteva 2004 a Narrog 2010).

Následující přehled vychází z popisu sémantiky anglických prepozic, jak jej uvádí Quirk et al. (1985), Cambridge Dictionary online a Oxford Learner's Dictionaries online, byl však upraven a doplněn s ohledem na potřeby komparace s češtinou.

4.2.2.1 Anglické *for*

i. Recipient

a present *for my mum*

a book *for children*

ii. Beneficient

I work *for an NGO*.

Fortunately for us, it was a holiday weekend.

Oh, *for god's sake*!

iii. Podpora

I'm all *for helping* people in need.

Are you *for or against* marijuana legalisation?

I would never have voted *for Donald Trump*.

iv. Cíl

Would you like to go *for a drink* some time?

We go *for a walk* every night after dinner.

The Smiths invited us *for dinner*.

v. Zamýšlená destinace

Is this the train *for London*? (Quirk et al. 1985: 696)

We're *leaving for Anchorage* in the morning.

vi. Účel

He'd do anything *for money*.

Click here *for more information*.

What's *for breakfast*?

What did your parents get you *for your birthday*?

Shaking your head *for 'no'* is not universal.

We need more room *for the new table*.

She's training *for a marathon*.

What's this button *for*?

a simple tool *for building* products people love

vii. Zamýšlená či omezená délka trvání

We're going away *for a couple of days*.

My sister has gone to Paris *for three months*.

That's it *for today*.

For once, we could talk without arguing.

viii. Zamýšlený čas

The meeting is scheduled *for 11:30*.

ix. Pořadí

I'm telling you *for the last time*: I'm not coming with you.

x. Příčina

He didn't call *for fear of hurting her*.

I couldn't speak *for laughing* so hard.

She got a medal *for bravery*.

Eminem won a Grammy Award *for Best Rap Album* in 2000.

He's in prison *for murder*.

Should child soldiers be punished *for war crimes*?

xi. Standard, rozpor s očekáváním

That dog is long-legged *for a terrier*. (Quirk et al. 1985: 711)

The top shelf is *too high for my little brother*.

He's really good *for a beginner*.

xii. Výměna

I've swapped coffee *for green tea* and I feel much better.

He offered to fix my *sink for free*. Quirk et al. (1985: 696)

xiii. Zastoupení

I think I'm speaking *for everyone* when I say we've seen better plays.

Fighting *for your country* is not always a noble thing.

I'm excited *for you*!

xiv. Délka trvání

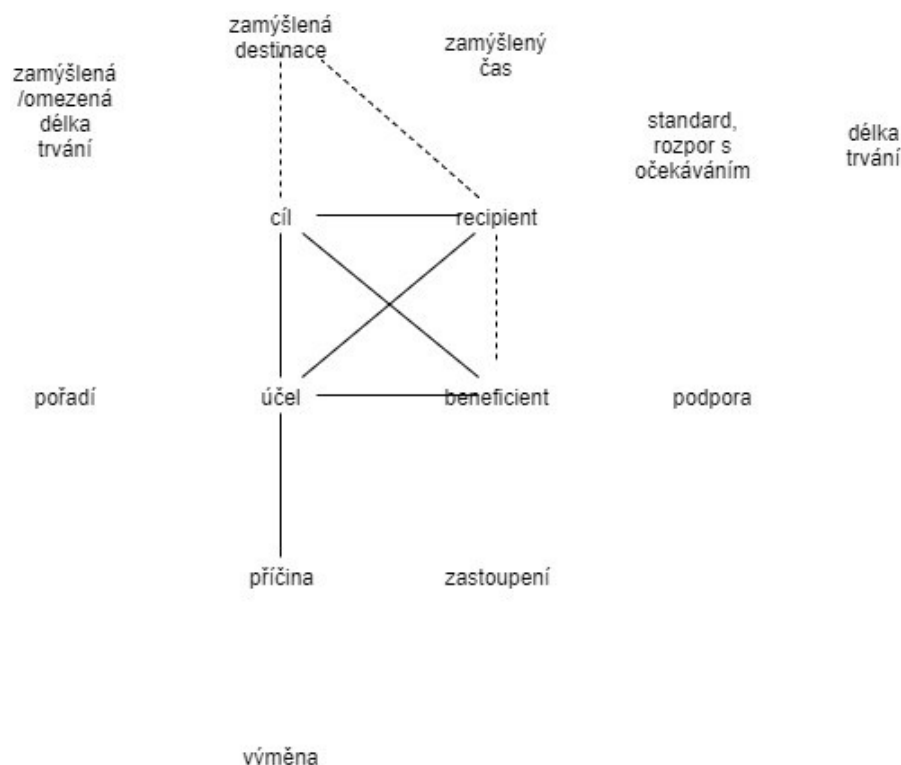
He's been CEO of his company *for three years* now.

Justine lived and worked in Germany *for over a year*.

Tyto funkce jsou zachyceny na mapě multifunkčnosti prepozice *for* níže. Funkce, pro jejichž uspořádání na mapě jsem našla podklady, jsou cíl, účel, recipient, beneficiary, příčina a destinace. Plné i přerušované spojnice jsou použity tak, jak je uvádí Narrog (2010: 251). Ostatní

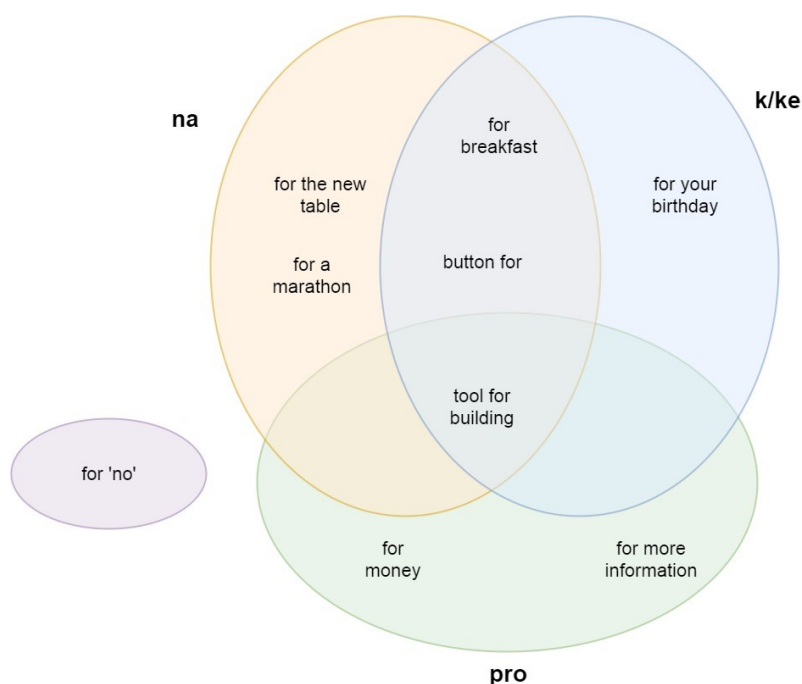
funkce jsem umístila na základě vlastní intuice a spojovací čáry jsem v těchto případech nepoužila.

Mapa 1 Multifunkčnost anglického for

Je zřejmé, že v češtině všechny funkce *for* nejsou denotovány stejně. Řada z nich v češtině vyžaduje předložku *na* (cíl, zamýšlený čas a rozpor s očekáváním), *za* (výměna, zastoupení) či *do* (zamýšlená destinace). Délka trvání v konstrukci typu již tři roky v češtině prepozicionální vyjádření nemá. Specifickým případem je pořadí, jež je sice v češtině značeno prepozicí *na*, ale v kompozitní konstrukci.

Některé z funkcí jsou navíc ve svém českém značení rozrůzněné – ekvivalentní *pro* se používá pouze v některých případech dané funkce, zatímco jiné případy vyžadují prepozici jinou. Někdy se ekvivalentní prepozice u dané funkce v češtině nevyskytuje vůbec. Tuto divergenci značení znázorňují následující mapy.

Mapa 2 Divergence českého značení v účelových konstrukcích s for

Elipsy na mapě 2 znázorňují, které účelové významy *for* jsou v češtině značeny ekvivalentním *pro* a které jinak. V tomto případě nacházíme prepozice *pro* (*pro peníze*), *na* (*na maraton*) a *k* (*k narozeninám*). Poslední typ konstrukce v češtině nemá čistě prepozicionální vyjádření. Na diagramu je také vidět, že v konstrukcích vyjadřujících účel, k němuž určitý objekt slouží (a simple tool *for building* products people love, *What's this button for?*), se mohou v češtině vyskytnout všechny tři uvedené prepozice:

K čemu je toto tlačítko?

Na co je toto tlačítko?

nástroj *na testování* strukturovaných dat

nástroj *k odpláštování* a demontáži vodičů

nástroj *pro tvorbu* URL adres

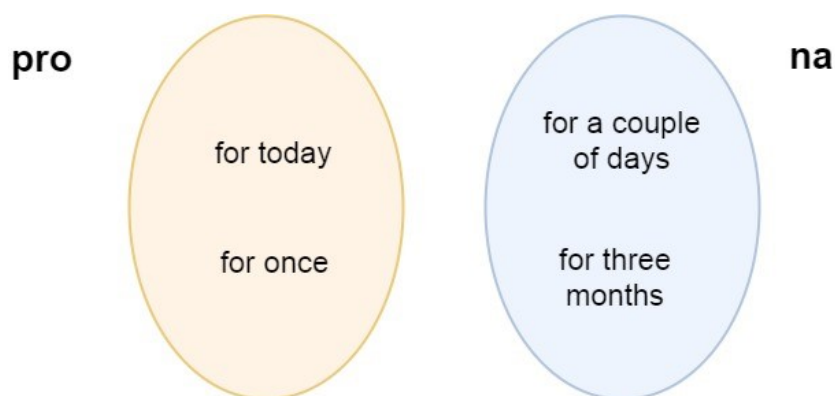
Divergence značení s překryvem u některých konstrukcí se podobně jako u účelové funkce vyskytuje i u příčiny (mapa 3). *For* zde v českých ekvivalentech konstrukcí může být nahrazeno prepozicí *za* (*za odvalu*), *z/ze* (*ze strachu*) nebo *pro* (*pro (samý) smích*). Překryv nastává u prepozic *za* a *pro* v konstrukcích vyjadřující trest za určitý čin:

Bývalý vedoucí recepce je stíhán *pro podvod* a zpronevěru.
 Američan odsouzen *pro špionáž* na 20 let vězení.
 Poslanec odsouzen *za krádež*!
 Útočník byl potrestán *za provokování* fanoušků.
 Bude potrestán *pro nekázeň*.

Mapa 3 Divergence českého značení v příčinných konstrukcích s for

Zamýšlená či omezená délka trvání má v češtině dvě možná prepozicionální značení:
na v konstrukcích typu *odjet na pár dní* a *pro* v konstrukcích typu *pro dnešek* či *pro jednou*.

Mapa 4 Divergence českého značení u zamýšlené či omezené délky trvání

4.2.2.2 České pro

i. Recipient

To je *pro krále*, to je *pro mě*.

dárky *pro celou rodinu*

Nech si to *pro sebe*.

Mumlal si něco *pro sebe*.

ii. Beneficient

Pracuji *pro neziskovou organizaci*.

Pro pána Jána!

iii. Podpora.

Jsi *pro nebo proti legalizaci marihuany?*

Většina nezaměstnaných hlasovala *pro Brexit*.

Hnutí *pro život*

Katolická liga *pro náboženská a občanská práva*

iv. Účel.

Pro peníze by udělal cokoliv.

Byl oblečen *pro změnu* do černého.

Nosím talisman *pro štěstí*.

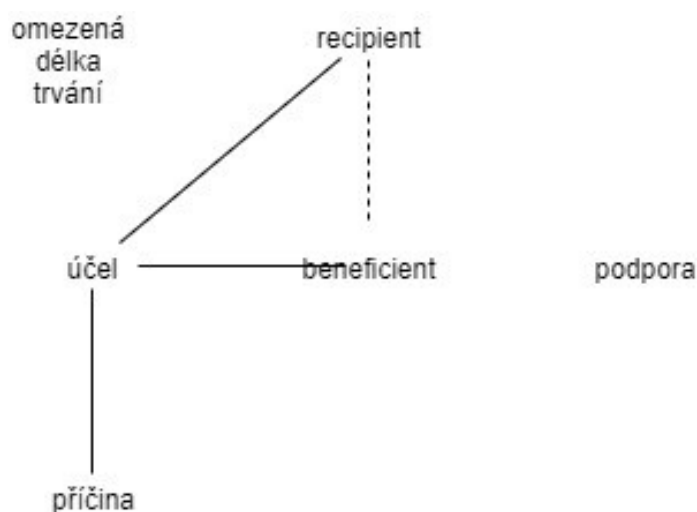
Evropský soud *pro lidská práva*
 Dojdi do obchodu *pro mléko*.
 smysl *pro humor*
 cit *pro rytmus*

v. Omezená délka trvání

Pro tuto chvíli se s vámi loučím.
Pro začátek to stačí.
Pro jednou snad nebude tak zle.

vi. Příčina.

Jsou stíháni *pro podvod*.
Pro oči nevidí.
 Oblíbili si jej *pro jeho dobrosrdečnost*.

Mapa 5 Multifunkčnost českého pro

Mapa multifunkčnosti prepozice *pro* je sestavena tímž způsobem jako mapa 1 v oddíle 4.2.2.1.

Divergenci anglického značení funkcí *pro* nacházíme u účelu a recipienta. Účelové konstrukce typu *pro peníze*, *pro změnu* či *pro štěstí* se v obou jazycích značí překladovými ekvivalenty. Fráze typu *dojít pro mléko* ovšem v angličtině nelze vyjádřit prepozicionálně, je

zapotřebí verbálního opisu (*to get milk*). Ten je možný i v češtině – *dojít koupit mléko*. Názvy institucí typu *Evropský soud pro lidská práva*, a dále konstrukce typu *cit pro*, *smysl pro* v angličtině vyžadují prepozici *of*.

Mapa 6 Divergence anglického značení v účelových konstrukcích s *pro*

V případě recipientní funkce se anglické značení funkcí českého *pro* štěpí na *for* a *to*. *To* se vyskytuje v konstrukcích s významem *pro sebe* (mapa 7).

Mapa 7 Divergence anglického značení v recipientních konstrukcích s *pro*

Ostatní funkce jsou v angličtině značeny ekvivalentním *for*.

4.2.2.3 Anglické *on*

Anglické *on* i jeho český nejbližší překladový ekvivalent *na* jsou prepozice nesmírně funkčně rozrůzněné. Je tomu tak zejména z toho důvodu, že obě kódují celou řadu vztahů jak lokativních, tak směrových, a to základních i přenesených. Lokativní a směrové významy jsou pochopitelně rozlišeny především slovesem, ale v češtině k jejich sekundárnímu kódování slouží také pádové značení. Rozdělení konkrétních typů užití do funkcí považuji za problematické a méně jednoznačné než u prepozic *for* a *pro*. Zdroje, o něž jsem se při kategorizaci opírala, se v rozdělení rozcházejí. Tuto ambivalenci připisuji zejména abstraktnímu a idiomatickému charakteru mnoha užití *on* a *na*. Quirk et al. (1985: 673) například uvádí, že dobře systematicky popsat lze pouze vztahy temporální a spaciální, zatímco abstraktnější funkce prepozic jsou natolik heterogenní, že lze uvést pouze nejvýznamnější sémantické shody a kontrasty oproti jiným elementům jazyka.

i. Časové umístění – dny a části dne

on Valentine's Day

on my birthday

on May 11

on Friday

on the day of his return

on Monday morning

ii. Současnost či těsná následnost

Can I pay *on arrival*?

There was a letter waiting for him *on his return*.

iii. Lokace

He has band posters on *his bedroom wall*.

The contracts are on your desk, sir.

He arrived with nothing but the clothes *on his back*.

Why are you sitting *on the floor*?

Dogs must be kept *on a leash*.

iv. Přenesené lokativní vztahy

How many people are working *on the project*?

You're not supposed to eat *on the bus*.

What to do when you're bored *on the plane*?

What is it like to work *on a luxury yacht*?

Shh! I'm *on the phone*!

I've seen an interesting documentary *on TV*.

There's an interview with my favourite singer *on the radio* tonight.

You can buy and sell almost anything *on the internet*.

If it's *on Wikipedia*, it's true.

v. Směr

The mother sat the baby *on the chair*. (Quirk et al. 1985: 675)

Can you put the contracts *on my desk*?

He's put a "do not disturb" sign *on the door*.

Do you ever eat food that fell *on the floor*?

Shall we hang those photos *on the wall*?

vi. Přenesené směrové vztahy

I like to shop before getting *on the plane*.

You can't take large dogs *on public transport* in Australia.

How do I get *on a ship* in this game?
He posts hundreds of pictures *on Facebook*.
Be careful. Anyone can post your photos *on the internet*.

vii. Blízká fyzická přítomnost

Do you have a spare pen *on you*?
I don't have my driving licence *on me*.

viii. Členství, účast

I don't want any racists *on my team*.
I wonder who's *on the committee*.

ix. Založení, závislost

This book is based *on a true story*.
On their advice, I applied for a different university programme.
Salary varies depending *on rank and years of service*.

x. Stav

She said she was *on maternity leave*.
I can't drink, I'm *on antibiotics*.
Is he *on drugs* or something?
Oh no! The stove's *on fire*!
Sue's *on a gluten-free diet*.
She's a single mother *on benefits*.
Most people are *on holiday* at the moment.
Luke's *on a business trip* until Thursday.

xi. Cíl, uvedení do stavu

I'm going on holiday next week.
We decided to go on a sightseeing tour.
Jim has been put *on anxiety medication*.
That's it, I'm going *on a diet*!

xii. Dopad, zasažení, postoj

Don't be so hard *on yourself*!

You've ganged up *on me*!

He turned his back *on us*.

A regular sleep schedule can have a major effect *on weightloss*.

Don't you dare hang up *on me*!

Go easy *on the hot sauce*!

Gareth has cut down *on smoking*.

I think you should slow down *on drinking*.

What's your opinion *on the Hobbit trilogy*?

xiii. Téma, námět

She is *lecturing on new techniques* of management. (Quirk et al. 1985: 709)

The minister has refused to comment *on the allegations*.

an article *on the structure* of atomic nuclei

discussion *on the topic* of privilege

xiv. Nástroj, prostředek

I've learned a new song *on the guitar*.

I do all my school assignments *on the computer*.

I hit my head *on the shelf* as I was standing up.

Don't cut yourself *on that knife*!

Does the radio run *on batteries*?

Many buses run *on diesel*.

They only have £50 a week to *live on*.

How to eat healthy *on a tight budget*.

xv. Zodpovědnost

The joke's *on you*.

I need someone to *blame it on*.

Dinner's *on me*.

Drinks are *on the house*.

If you oversleep and miss your flight, that's *on you*, not me.

xvi. Účel

Stop spending money *on things* you don't need.

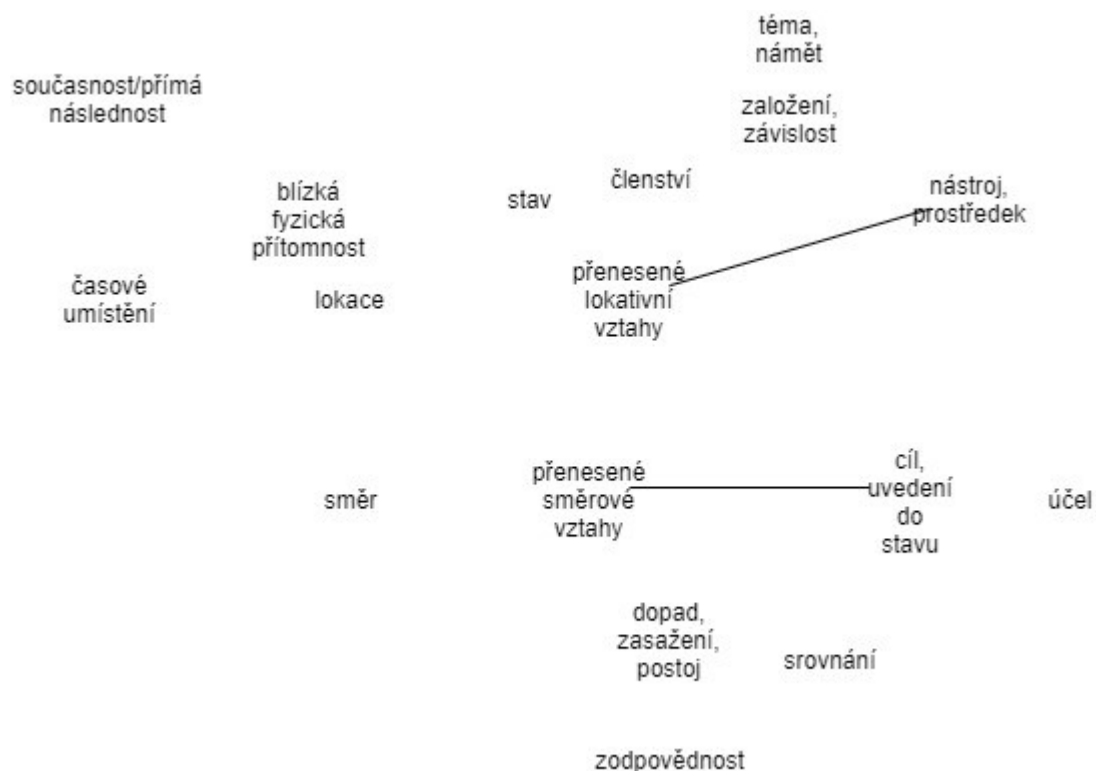
I spent hours *on this two-minute video*.

We've wasted too much time *on this task*.

xvii. Srovnání

Sales are up *on last year*.

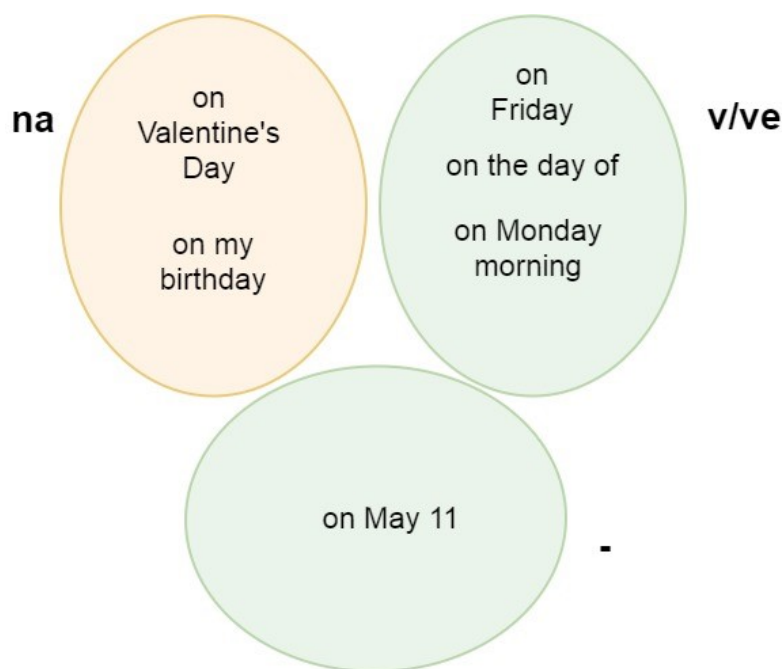
The manufacturer has never improved *on the earliest model* of the car.

Mapa 8 Multifunkčnost anglického *on*

Mapa 8 multifunkčnosti *on* byla sestavena obdobným způsobem jako mapy 1 a 5. Spojovací čáry jsem použila pouze tam, kde je dokládají zdroje. Z rozmístění funkcí je patrné, že řada z nich, například členství či stav, jsou lokativními funkcemi v přeneseném smyslu, zatímco jiné, např. cíl/uvedení do stavu či dopad/zasažení/postoj, jsou přeneseně směřové.

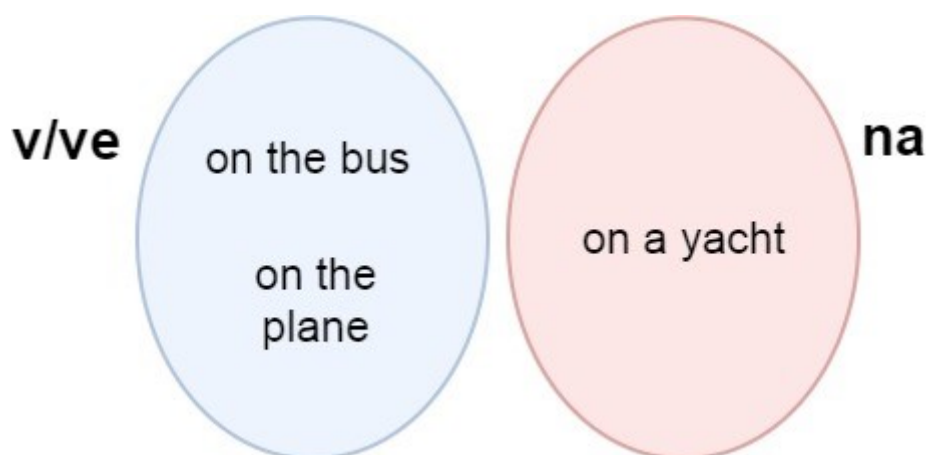
Kromě ekvivalentního *na* jsou tyto funkce v češtině značeny prepozicí *do* (přeneseně lokativní vztahy z dopravních prostředků), *po* či *při* v závislosti na interpretaci u současnosti či těsné následnosti, *u* v případě těsné fyzické blízkosti, *v* u členství/účasti a *oproti* u srovnání. Ostatní funkce ve svém českém značení divergují, což blíže ilustrují mapy 9–16.

Mapa 9 Divergence českého značení u časového umístění v rámci jednoho dne

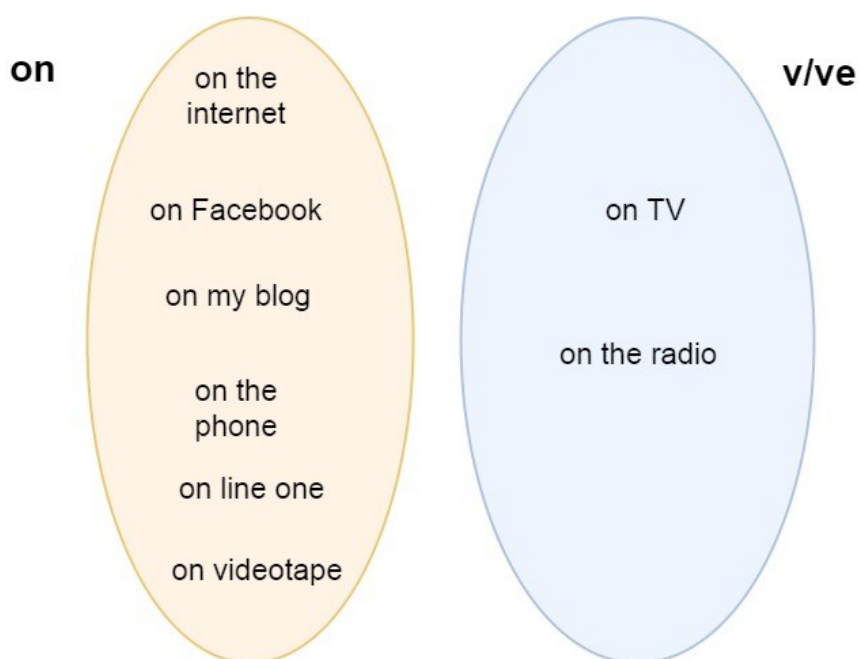
U temporálních funkcí *on* používáme ekvivalentní *na* pro časový úsek trvající jeden den pouze v případě svátků a jiných ustálených významných dnů. Dny v týdnu a jiné dny, které jsou dány situací, nikoli pevně stanovené (*on the day of his return*) naproti tomu vyžadují prepozici *v/ve*. Stejně tak je tomu u částí konkrétních dnů (*on Monday morning*). Data v češtině prepozici nemají.

Značení funkce dopravních prostředků, v nichž se lidé přepravují uvnitř, diverguje na ekvivalentní *na* u větších lodí (*on a luxury yacht*) a *v/ve* u ostatních případů.

Mapa 10 Divergence českého značení u dopravních prostředků

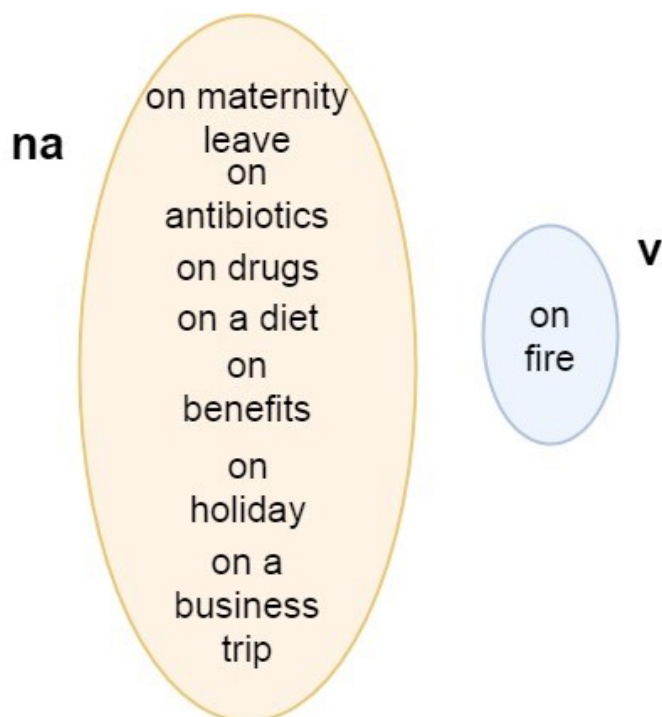
Podobná divergence se vyskytuje i u médií a prostředků komunikace. Ekvivalentní *na* se užívá ve spojení s telefonem, internetem a konkrétními webovými stránkami. V případě televize a rádia však čeština vyžaduje *v/ve*.

Mapa 11 Divergence českého značení u médií a prostředků komunikace

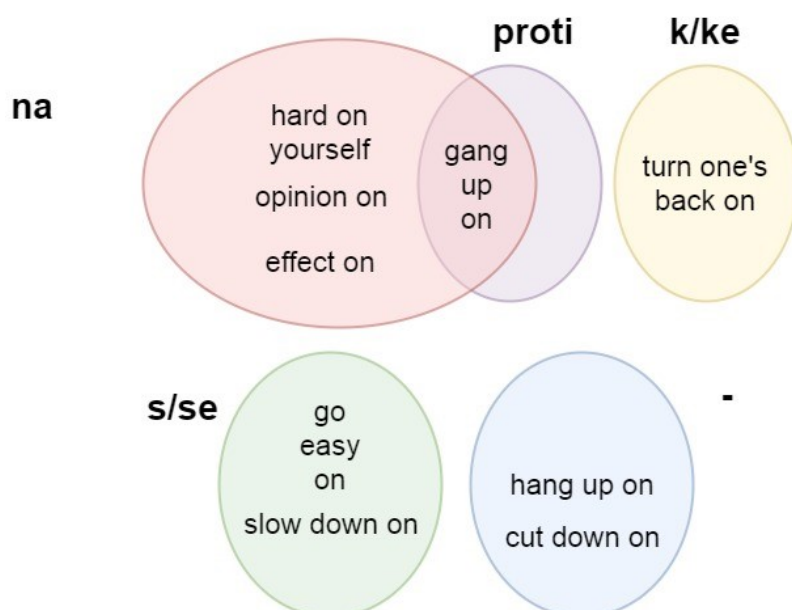
K obdobné divergenci, tedy u dopravních prostředků a médií a prostředků komunikace, dochází u přeneseně směrových vztahů, pouze s tím rozdílem, že místo prepozice *na* *v/ve* se s dopravními prostředky typu letadlo či autobus užívá prepozice *do*. Ostatní typy konstrukcí v této kategorii vyžadují *na*.

Různé stavové významy anglického *on* jsou v češtině značeny převážně ekvivalentem *na*. Výjimkou je spojení *on fire*, které v češtině vyžaduje prepozici *v* (*v plamenech*, *v jednom ohni*).

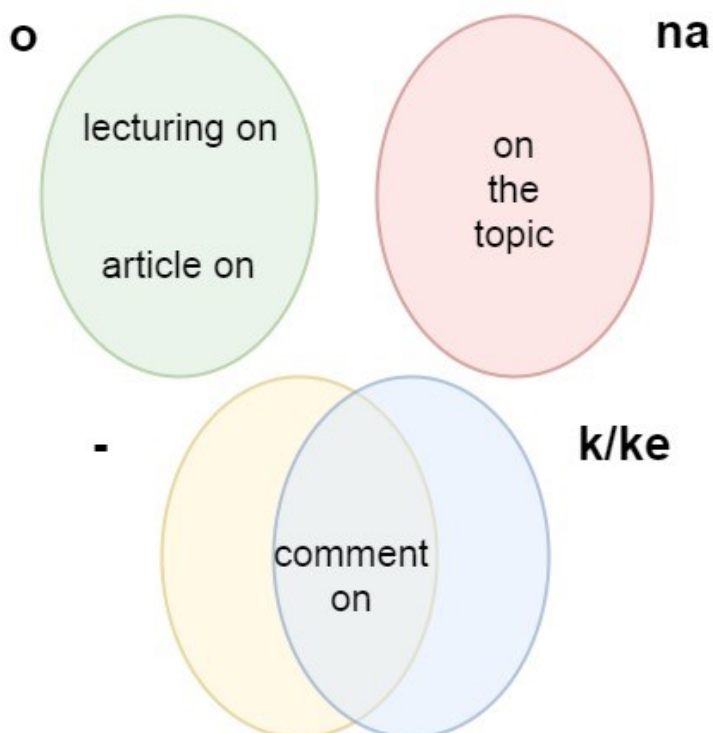
Mapa 12 Divergence českého značení stavových funkcí *on*

Funkce *on* vyjadřující různé vztahy zasažení, vlivu a postoje vůči něčemu jsou kategorií značně rozrůzněnou a různé je i jejich české značení. Ekvivalentní *na* se vyskytuje v konstrukcích typu *být na někoho tvrdý*, *názor na* a *vliv na*. Zajímavé je značení anglické idiomatické fráze *gang up on*, již lze přeložit buď jako *spolčit se proti někomu*, nebo jako *domluvit se na někoho* s ekvivalentní prepozicí *na*. Konstrukce typu *go easy on* a *slow down on* překládáme jako *opatrně s něčím* či *zpomalit s něčím*. Další anglický idiom, *to turn one's back on someone*, v češtině vyžaduje prepozici *k/ke* – *otočit se k někomu zády*. Některé funkce z této kategorie v češtině nemají čistě prepozicionální vyjádření – říkáme *položít někomu telefon*, *omezit kouření* atd.

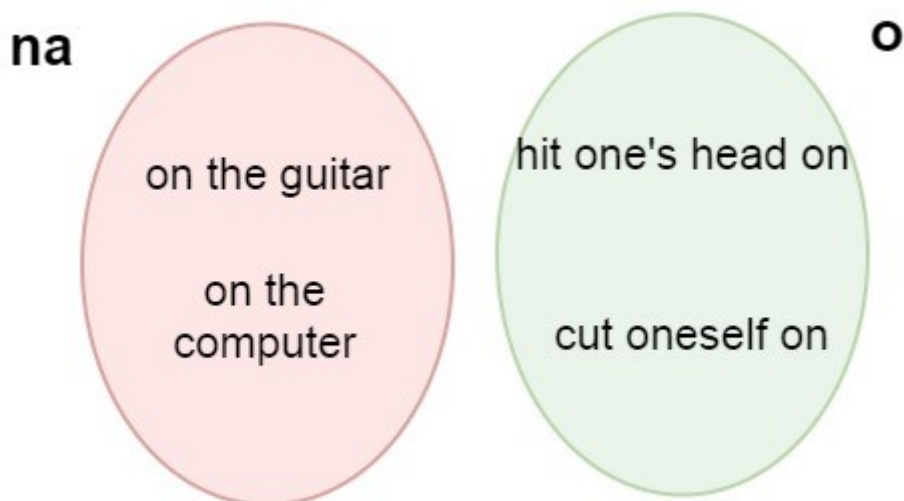
Mapa 13 Divergence českého značení u dopadu, zasažení a postoje

Vyjadřuje-li *on* téma textu, rozhovoru apod., vyžadují konstrukce v češtině *o* (*přednáška, diskuse o něčem*), *na* (ve spojení *na téma*) a v případě komentáře *k/ke* (*komentář k něčemu, vyjádřit se k něčemu*), případně akuzativní vyjádření (*komentovat něco*).

Mapa 14 Divergence značení on u námětu

Funkce *on*, již jsem označila jako nástroj či prostředek, se ve svém českém značení liší ve dvou typech konstrukcí. Tam, kde objekt slouží k vykonání určité činnosti nebo způsobuje negativní následek, tedy u konstrukcí typu *on the computer* a *hit my head on*, značení diverguje na ekvivalentní prepozici *na* (*na kytaru, na počítači*) a na prepozici *o* (*uhodit se, pořezat se atp. o něco*).

Mapa 15 Divergence značení u nástroje či prostředku

Jde-li však o zdroj obživy či energie, v češtině se značení dělí na ekvivalentní *na* v případě zdrojů energie, paliva atp. a na *z/ze*, jedná-li se o zdroj obživy živých bytostí.

Mapa 16 Divergence českého značení u zdrojů energie a obživy

Funkci, do níž spadají konstrukce typu *spend money on* atd., jsem označila jako účel, nenašla jsem však jiné příklady užití než s významem *utratit*, *vyplýtvat* atd. V konstrukcích se *spend*, pokud jde o peníze, čeština vyžaduje *za* (*utratit peníze za něco*). Tam, kde má *spend* význam *strávit čas*, je však v češtině možností denotace více: *strávit čas na něčem*, *nad něčím* nebo *něčím* (tedy neprepozicionální vyjádření).

Strávili jsme *na tom* se synem dost času.

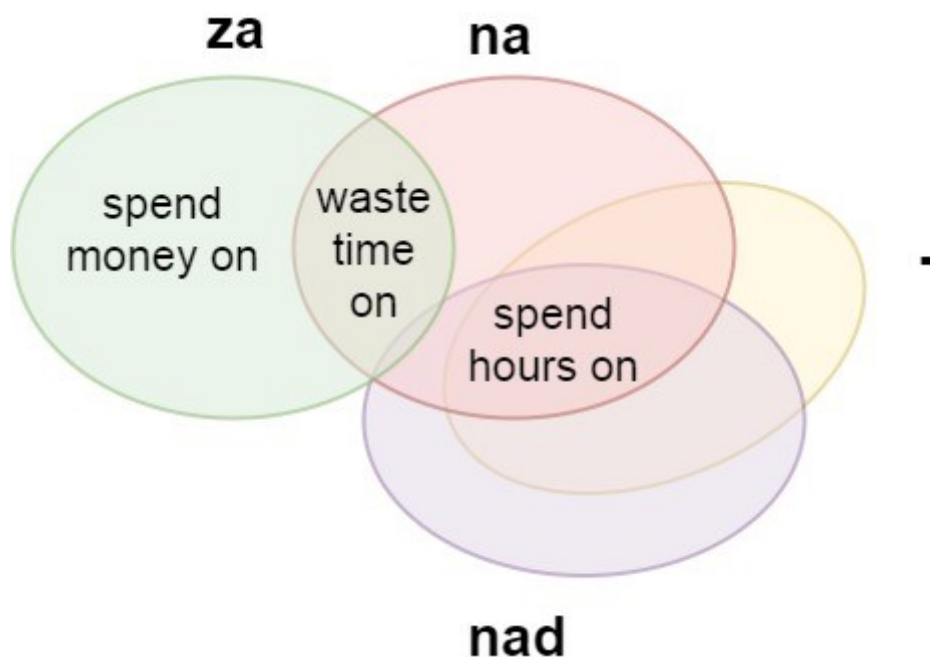
Strávili jsme *nad tím* skoro pět hodin.

Strávili jsme *tím* celý den.

U anglických konstrukcí s *waste* je více možností překladu. Přeložíme-li je jako *plýtvat*, budou vyžadovat prepozici *na*. Ve významu *rozhazovat peníze* používáme ovšem prepozici *za*.

Je zbytečné plýtvat energií *na* vzkazy přes média.

Nemá ve zvyku rozhazovat peníze *za* zbytečnosti.

Mapa 17 Divergence českého značení účelových funkcí on

4.2.2.4 České na

i. Časové umístění – významné dny a svátky

na moje narozeniny

na Vánoce

na sv. Valentýna

ii. Zamýšlený čas

Porada byla naplánována *na středu*.

Jsem objednaná *na jedenáctou*.

iii. Některá roční období

na jaře

na podzim

iv. Zamýšlená délka trvání

Je v Praze jen *na pár dní*.

Odjel *na tři týdny* do ciziny.

v. Lokace

Na zdi mám plakát své oblíbené kapely.

Hlášení máte *na stole*.

Psi sem smějí pouze *na vodítku*.

Na silnici umírají ročně desítky lidí.

Co vidíš *na obrázku*?

Přes víkend jsme *na chatě*.

Bydlím *na Letné*.

O prázdninách jsme byli *na Slovensku*.

vi. Přenesené lokativní vztahy

Pracujeme *na novém projektu*.

Strávili jsme *na tom* půl dne.

Svezli jsme se *na parníku*.

Pan ředitel je momentálně *na poradě*.
Včera jsem byl *na skvělém večíрку*.
Jsi *na Facebooku*?
Na internetu se dnes dá koupit téměř cokoli.
Obrátím se na přítele *na telefonu*.

vii. Směr

Mladý princ usedl *na trůn*.
Pověsíme si *na zed'* nějaké fotky?
Můžete mi to dát *na stůl*?

viii. Přenesené směrové vztahy

Vzali mě k sobě *na jachtu*.
Tuhle fotku musím dát *na Facebook*.
Jděte *na internet* a otevřete si Wikipedii.
dívat se na

ix. Stav

Říkala, že je *na mateřské dovolené*.
Momentálně je nezaměstnaný a *na podpoře*.
Kvůli nemoci je *na přísné dietě*.
Jsem až do neděle *na dovolené*.
Jsem u Nováků *na večeři*.

x. Cíl, uvedení do stavu

Budu *na tebe* čekat před školou.
Moc se *na vás* těšíme.
Jdu k Novákům *na večeři*.
Posílají mě *na služební cestu*.
Příští měsíc jde *na mateřskou*.

xi. Očekávaná změna stavu.

dům *na spadnutí*

na dosah ruky
být na roztrhání

xii. Standard, rozpor s očekáváním

Na začátečníka je dobrý.
Je to na mě příliš vysoko.

xiii. Účel

šetřit si na nové auto
trénovat na maraton
šít na panenky
nástroj na testování strukturovaných dat
dost místa na nový stůl

xiv. Nástroj, prostředek

hrát na kytaru
vytvořit prezentaci na počítači
patchwork šitý na stroji
hračky na baterie
auto na solární pohon

xv. Zodpovědnost

Nesváděj to na mě!
Ted' už je to na tobě.

xvi. Dopad, zasažení, postoj

Je zlý na děti.
Vy jste se na mě domluvili!
Má na něho dobrý vliv.
názor na přijímání imigrantů

xvii. Dělení

rozdělit třídu na dvě skupiny

rozkrájet koláč *na dílky*
jazyky dělíme *na flektivní*, analytické a další

xviii. Založení, závislost, příčina

Vaše obvinění se nezakládá *na pravdě*.
Program bude záležet *na počasí*.
Na vaši radu jsem kontaktovala zákaznické centrum.
Hrajeme *na přání posluchačů*.
Zemřel *na tuberkulózu*.

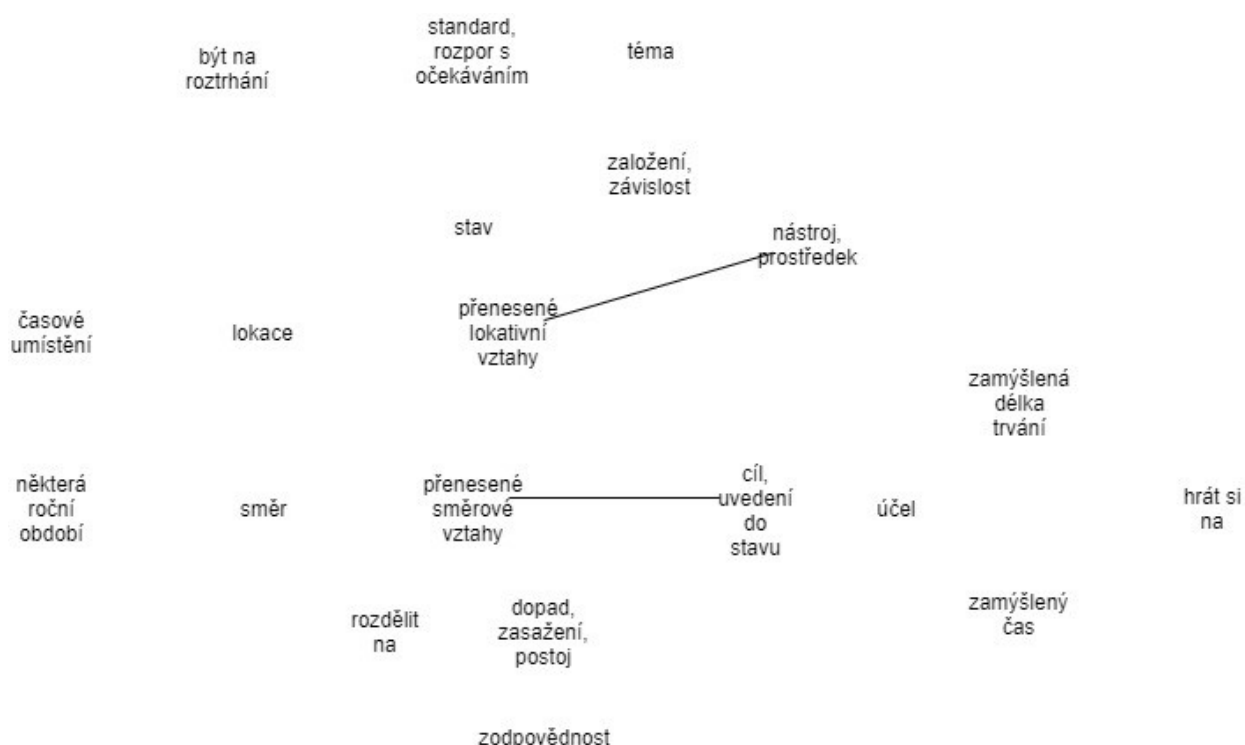
xix. Téma

článek *na zajímavé téma*

xx. Hra

hrát si *na doktora*
Na co si to hraješ?

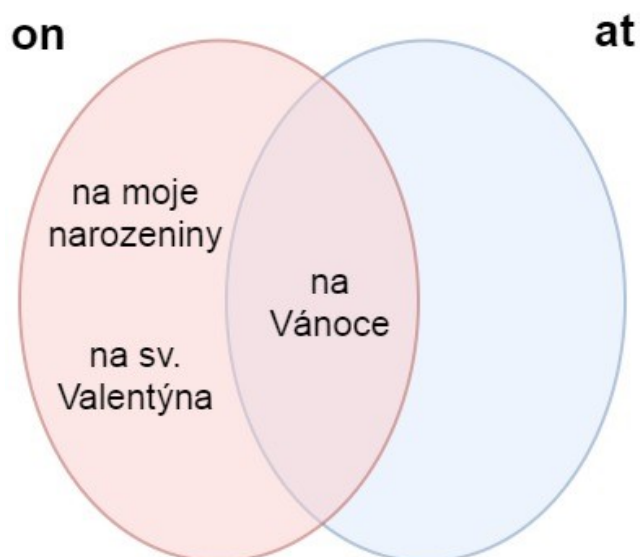
Je evidentní, že funkční rozrůzněnost *na* a vysoká míra specifičnosti některých jeho funkcí kategorizaci značně komplikují. Například funkce označená jako hra je jediným zástupcem konstrukce tohoto typu – *hrát si na něco*. Proto zde ještě více než u předchozích tří prepozic platí, že uvedený přehled není definitivní a je otevřen dalšímu rozšiřování i změnám v kategorizaci funkcí.

Mapa 18 Multifunkčnost českého na

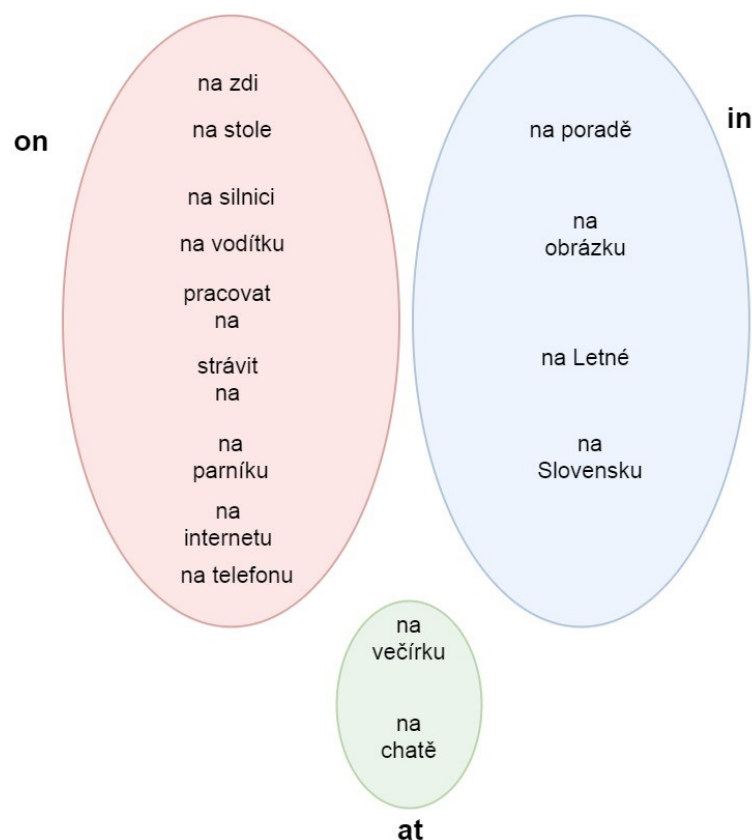
Funkce, které v angličtině vyžadují jiné značení než ekvivalentní *on*, jsou zamýšlený čas, zamýšlená délka trvání, rozpor s očekáváním a účel (prepozice *for*), dále hra a očekávaná změna stavu (bez prepozicionálního vyjádření), roční období (prepozice *in*) a dělení (prepozice *into*). Zajímavá je divergence značení u funkcí založení/závislost/příčina a stav. V prvním případě se ekvivalentní *on* v angličtině nepoužívá u příčiny úmrtí, která vždy vyžaduje *of* (*died of tuberculosis*). V případě stavu se v angličtině používá *on*, avšak fráze typu *být někde na večeri/na kafi* se nevyskytují.

Divergenci anglického značení nacházíme u dnů a svátků, u lokativních a přenesených lokativních vztahů, u přenesených směrových vztahů a u cíle a uvedení do stavu.

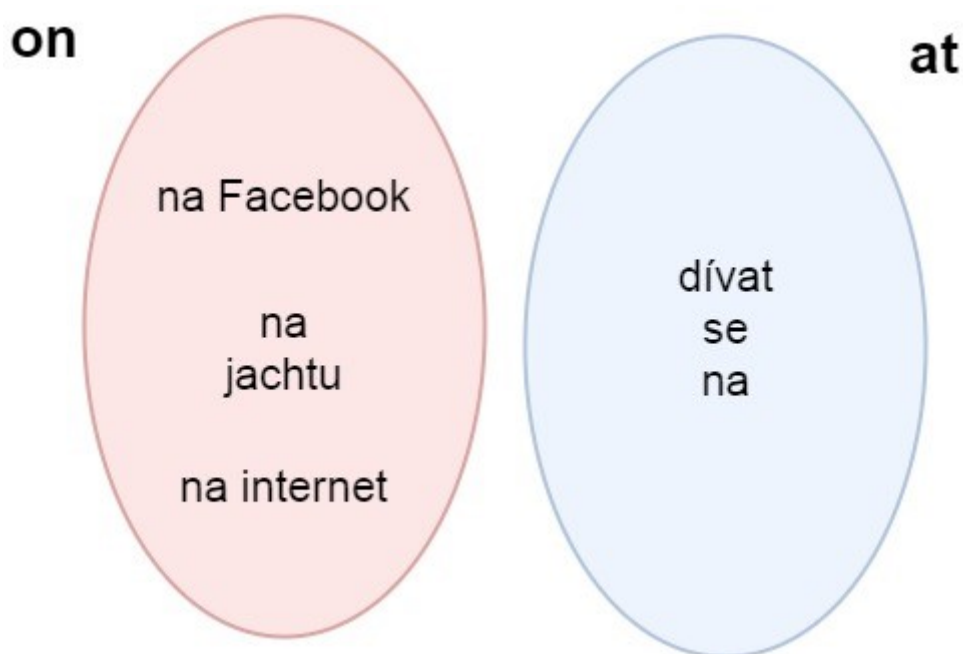
Mapa 19 Divergence anglického značení dnů a svátků

Zatímco v angličtině se v případě svátků užívá *on* pouze u těch, které trvají jeden den, a vícedenní svátky vyžadují prepozici *at*, v češtině je tomu jinak. V konstrukci *na Vánoce* ovšem v hovorové, zejména americké angličtině často nacházíme prepozici *on*.

Mapa 20 Divergence anglického značení lokativních a přenesených lokativních vztahů

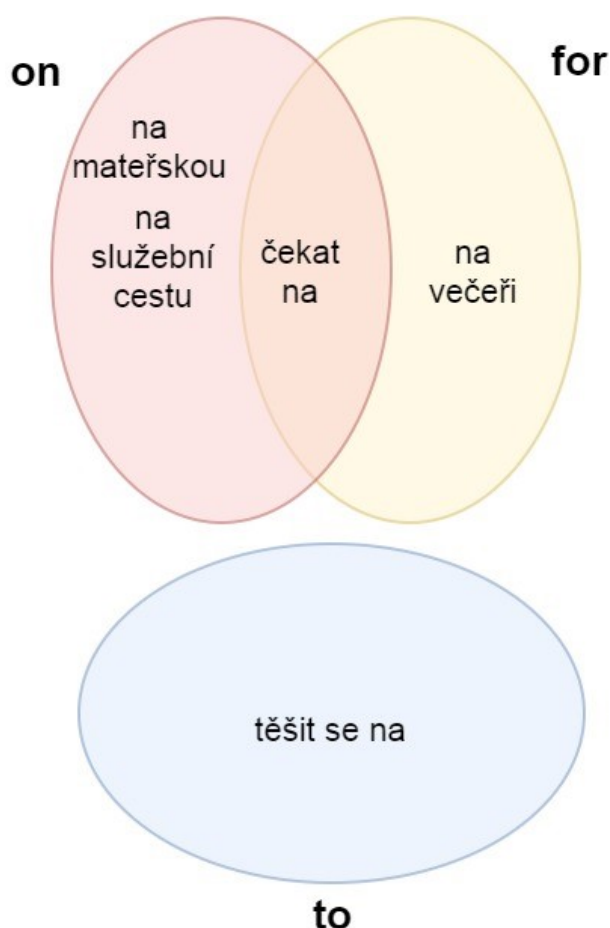
Lokativní vztahy, jak základní, tak přenesené, se ve svém značení v angličtině a v češtině rozcházejí značně (viz mapa 19). Bývají častým zdrojem chybných užití u rodilých mluvčích češtiny při produkci angličtiny i naopak.

Mapa 21 Divergence anglického značení přenesených směrových vztahů

Přenesené směrové vztahy značené *na* jsou v angličtině značeny převážně *on*. Pouze u konstrukce typu *dívat se na* angličtina vyžaduje *at*.

Mapa 22 Divergence anglického značení cíle a uvedení do stavu

Cílové konstrukce typu *na večeri* jsou v angličtině značeny *for*. Význam uvedení do stavu typu *jet na služební cestu* v angličtině vyžadují ekvivalentní *na*. Cílová konstrukce *těšit se na* ovšem vyžaduje *to*. Zvláštním případem je konstrukce *čekat na*, která v angličtině standardně vyžaduje *for*, ale v hovorovém jazyce se někdy pojí s *on*.

4.2.3 Podmínky působení negativního transferu z L1

V bodech 4.2.2.1–4.2.2.4 jsem ukázala, že funkce prepozic *for* a *pro*, respektive *on* a *na*, se v angličtině a češtině z velké části překrývají, čímž jsem zdůvodnila svůj předpoklad o jejich ekvivalenci. Právě tuto ekvivalenci považuji za zdroj působení negativního transferu z angličtiny do češtiny a naopak. Vzhledem k tomu, že studenti jazyků jsou si ekvivalence vědomi, předpokládám u nich tendenci používat při překladu z L1 do TL ekvivalentní prepozici i v konstrukcích, kde TL vyžaduje prepozici jinou. Podle tohoto předpokladu by se tedy chybná užití měla vyskytovat (i) tam, kde česká konstrukce vyžaduje *na*, ale její anglický sémantický ekvivalent vyžaduje jinou prepozici než *on*, (ii) tam, kde anglická konstrukce vyžaduje *on*, ale

její český sémantický ekvivalent vyžaduje jinou prepozici než *na*, (iii) tam, kde česká konstrukce vyžaduje *pro*, ale její anglický sémantický ekvivalent vyžaduje jinou prepozici než *for*, a (iv) tam, kde anglická konstrukce vyžaduje *for*, ale její český sémantický ekvivalent vyžaduje jinou prepozici než *pro*. Tuto predikci lze shrnout do čtyř podmínek výskytu chybných užití prepozic v TL.

Chyby při produkci TL budou vznikat v prepozicionálních konstrukcích, které vyžadují

- i. v češtině *na* a v angličtině jinou prepozici než *on*
- ii. v angličtině *on* a v češtině jinou prepozici než *na*
- iii. v angličtině *for* a v češtině jinou prepozici než *pro*
- iv. v češtině *pro* a v angličtině jinou prepozici než *for*.

Tyto podmínky jsou schematicky znázorněny v tabulce 1, kde C označuje češtinu a A angličtinu.

L1 = C, TL = A		L1 = A, TL = C	
bude chybovat	nebude chybovat	bude chybovat	nebude chybovat
C = na, A ≠ on	C = na, A = on	A = for, C ≠ pro	A = for, C = pro
C ≠ na, A = on		A ≠ for, C = pro	
C = pro, A ≠ for	C = pro, A = for	A = on, C ≠ na	A = on, C = na
C ≠ pro, A = for		A ≠ on, A = na	

Tabulka 1 Pravděpodobnost chybného užití prepozic.

Na základě profesní zkušenosti mohu říci, že u rodilých mluvčích angličtiny převládají chyby v konstrukcích, které v angličtině vyžadují *for*, ale v češtině jinou prepozici než *pro* (viz příklady (11) a (12) v oddíle 4.2.1), zatímco u rodilých mluvčích češtiny převažují chyby v konstrukcích, které v češtině vyžadují *na*, ale v angličtině jinou prepozici než *on* (příklady (1) – (5)). Proto jsou v levé části tabulky uvedeny nejdříve podmínky pro chyby v prepozicích *on* a *na* a až poté v prepozicích *for* a *pro*, zatímco v pravé části je tomu naopak.

Zde je ovšem namístě důležité upozornění. Výše popsané podmínky vyjadřují situace, kdy lze očekávat chybu v užití prepozice v TL s větší pravděpodobností, než pokud tyto

podmínky neplatí. To však neznamená, že každá chyba vzniklá za těchto podmínek je důsledkem negativního transferu z L1. Ten předpokládám pouze v případě, kdy mluvčí v TL použije prepozici ekvivalentní té, již daná konstrukce vyžaduje v jeho prvním jazyce, ačkoli v osvojovaném jazyce má být prepozice jiná.

(14) Yesterday I was *on a party*.

(15) You're making fun *on me*!

Předpokládáme-li, že prepozice *on* v angličtině a *na* v češtině jsou do značné míry ekvivalentní, je (14) příkladem interference češtiny s angličtinou. Česká konstrukce by vyžadovala *na* (*na večírku*), takže student použil její ekvivalent *on*, ačkoli anglická konstrukce vyžaduje *at*. V (15) se naopak o vliv češtiny evidentně nejedná, ačkoliv student opět nevhodně použil *on*. Anglická konstrukce by vyžadovala *of*, česká naproti tomu *ze*. Nevhodné užití *on* zde lze připsat náhodné volbě či chybně zapamatované vazbě, avšak ne vlivu prvního jazyka. Totéž platí i při produkci českých konstrukcí rodilými mluvčími angličtiny. Vliv prvního jazyka předpokládám i zde pouze v případech, kdy mluvčí použije v cílovém jazyce prepozici ekvivalentní té anglické v dané konstrukci (viz příklad (16)).

(16) Prosím šálek *pro čaj*.

V této práci se zaměřuji pouze na prepozice *on*, *na*, *for* a *pro*. Vycházím-li z předpokladu, že o negativním transferu lze hovořit pouze tehdy, užije-li mluvčí ekvivalent prepozice, již vyžaduje v dané konstrukci jeho L1, ačkoliv TL vyžaduje prepozici jinou, mohu označit chybná užití prepozic v dotazníku za důsledky interference L1 pouze v případech, kdy L1 daného mluvčího vyžaduje jednu ze čtyř zmíněných prepozic. Z výsledků dotazníku je patrné, že se negativní transfer (tedy užití překladového ekvivalentu tam, kde TL vyžaduje prepozici jinou) objevuje i u jiných prepozic (tj. vyžaduje-li L1 jinou prepozici než *on*, *na*, *for* či *pro*). Jejich ekvivalenci jsem nicméně netestovala grafickou analýzou funkcí, a proto tyto případy (v tabulce vyznačenými šedou barvou) nemohu počítat mezi doklady výskytu negativního transferu.

4.3 Výzkum negativního transferu z L1

4.3.1 Dotazník a průběh elicitace

Elicitační materiál má podobu seznamu vět, které budou respondenti překládat z L1 do TL. Připravila jsem tedy anglickou verzi pro studenty češtiny, jejichž L1 je angličtina, a českou verzi pro studenty angličtiny, jejichž L1 je čeština, avšak se sémanticky shodnými větami. Věty obsahují prepozicionální konstrukce, které splňují podmínky působení negativního transferu z L1 vysvětlené v předchozím oddíle. Pro srovnání jsou zahrnuty i konstrukce, v nichž oba jazyky vyžadují ekvivalentní prepozici, a interference by se tedy vyskytnout neměla.

Dotazník sestává ze 41 vět. Distribuci typů konstrukcí v nich obsažených znázorňuje tabulka 2. Zohledňuje upozornění z předchozího oddílu, že pro můj výzkum působení negativního transferu jsou relevantní pouze případy, kdy konstrukce v L1 mluvčího vyžaduje jednu ze čtyř zkoumaných prepozic. Všechny věty tedy byly zkonstruovány tak, aby L1 jedné ze skupin mluvčích vyžadoval v dané konstrukci jednu ze zkoumaných prepozic *on*, *na*, *for* nebo *pro*. Zvláštním případem jsou ovšem konstrukce, kde angličtina vyžaduje *for* a čeština *na*. Tyto věty spadají jak do kategorie C = *na*, A ≠ *on*, tak do kategorie A = *for*, C ≠ *pro*. Jelikož jsou ale pro výzkum relevantní pouze konstrukce, kdy se jedna ze čtyř zkoumaných předložek vyskytuje v L1, musím tyto čtyři věty počítat do kategorie B (C = *na*, A ≠ *on*) u rodilých mluvčích češtiny a do kategorie C (A = *for*, C ≠ *pro*) u rodilých mluvčích angličtiny. Příklad, kde by angličtina vyžadovala *on* a čeština v téže konstrukci *pro*, jsem nenalezla, takže není v dotazníku zastoupen.

A	B	C	D	E	F
A = on	C = na	A = for	C = pro	A = for	A = on
C ≠ na	A ≠ on	C ≠ pro	A ≠ for	C = pro	C = na

Tabulka 2 Kategorie konstrukcí použitých v elicitacním dotazníku.

Jak ukázaly mapy divergence značení funkcí v předchozím oddíle, jednotlivé prepozice se v míře rozrůznění liší, a proto jsou i počty jejich výskytů v dotazníku různé. Například funkce českého *pro*, které se v angličtině značí jinak než prepozicí *for*, jsem našla pouze tři, proto je typ konstrukce E v dotazníku zastoupen třikrát. Počty zastoupení jednotlivých kategorií jsou patrné z tabulek (m-n). Při závěrečné analýze jsem u každé skupiny mluvčích zohlednila pouze relevantní typy konstrukcí, tj. typy A a C u rodilých mluvčích angličtiny při produkci češtiny a

typy B a D u rodilých mluvčích češtiny při produkci angličtiny. Typy E a F jsou relevantní pro obě skupiny mluvčích, neboť slouží k ověření mého předpokladu, že pokud konstrukce v obou jazycích vyžaduje ekvivalentní prepozice, nebude docházet k chybám.

Respondenty jsem vybrala mezi svými studenty, přáteli a kolegy, u nichž vím o takové úrovni kompetence v TL, která umožňuje bez větších obtíží přeložit relativně dlouhý seznam vět. Byli vyzváni, aby ústně přeložili věty z L1 do TL, a požádáni o souhlas s nahráním jejich odpovědí na mobilní telefon. Podle nahrávek jsem následně zapsala ke každé větě odpověď daného mluvčího a vyhodnotila, zda potvrzuje či popírá mé domněnky o působení negativního transferu z L1 či nikoli.

4.3.2 Respondenti a jejich jazyková situace

První skupinou mluvčích, kteří se účastnili výzkumu, jsou rodilí mluvčí češtiny, kteří žijí v České republice a angličtinu se učí nebo v minulosti učili formálně. Nikdo z nich se anglicky neučil pouze spontánní akvizicí prostřednictvím přirozeného inputu. Pouze dva pobývali v minulosti dlouhodobě (3 měsíce a více) v oblasti, kde je angličtina dominantním jazykem. Jedna respondentka sdílí domácnost s partnerem, jehož pevním jazykem je angličtina. Všichni jsou dospělí, ale akvizici TL započali již v dětství na základní či v mateřské škole.

Druhou skupinu tvoří rodilí mluvčí angličtiny žijící v Praze, kteří se učí česky. Jejich akviziční situace se od první skupiny liší především tím, že žijí v prostředí, kde je TL majoritním jazykem, takže jsou denně vystaveni přirozenému inputu. Větší rozrůzněnost u nich nacházíme i ve způsobu akvizice – spontánní probíhá u všech, pouze někteří však absolvují či dříve absolvovali i formální výuku češtiny. Pět z nich sdílí domácnost s partnerem či partnerkou, jejichž L1 je čeština. I v této skupině jsou pouze dospělí respondenti, avšak na rozdíl od první skupiny začala akvizice TL u všech až v dospělosti.

4.3.3 Limity výzkumu

První komplikací výzkumu spatřuji v nestejně jazykové situaci mluvčích. Zatímco jedna skupina se TL učí vesměs formálně, u druhé je způsob akvizice heterogennější. Dotazovaní studenti angličtiny dále nežijí v prostředí, kde se TL používá k běžné komunikaci, ani nejsou

v pravidelném kontaktu s rodilými mluvčími TL, což u dotazovaných studentů češtiny naopak platí.

Za další úskalí považuji učitelskou profesi většiny dotazovaných studentů češtiny. Jen málo vybraných respondentů – rodilých mluvčích angličtiny žijících v ČR – nepůsobí jako lektoři angličtiny. K odstranění zkreslení výsledků způsobeného jejich znalostí problematických prepozicionálních vazeb by mělo pomoci navržení elicitacího materiálu tak, aby vyvolávalo dojem, že předmětem zkoumání je kromě prepozic i řada dalších gramatických jevů, například TAM kategorie slovesa.

Jedna respondentka se nemohla šetření účastnit osobně, protože pobývá dlouhodobě ve Spojených státech amerických. Dotazník tedy musela vyplnit písemně. Byla však upozorněna na důležitost spontánních odpovědí a požádána, aby k vyplnění nepoužívala internet ani žádné jazykové příručky.

5 Výsledky výzkumu a jejich využití

Odpovědi respondentů jsem rozdělila na čtyři hodnoty: (i) t – chyba, u níž předpokládám jako zdroj negativní transfer z L1, (ii) x – jiný typ chyby, (iii) a – správné užití a (iv) n – respondent neznal danou konstrukci v TL. V posledním případě mluvčí reagovali různě. Mnohdy použili opisné vyjádření, jindy reflektovali svou neznalost dané konstrukce a nepřeložili ji vůbec. V případě opisných vyjádření mnohdy použili zcela správnou gramatickou konstrukci, proto jsem tyto případy nepočítala mezi chyby. Charakteristikou hodnoty n je, že respondent neznal prepozicionální vyjádření daného významu.

Odpovědi mluvčích pro všechny věty jsem zaznamenala do tabulky a spočítala, kolikrát nabyla každá věta které hodnoty. Výsledky výpočtů jsou prezentovány v tabulkách 3-10. Cílem mého výzkumu není statistická analýza výsledků. Z počtů jednotlivých hodnot jsem tedy při vyvozování závěrů vycházela jen orientačně. Svě predikce o výskytu negativního transferu (v závislosti na dříve nastíněných podmínkách) jsem považovala za potvrzené výzkumem tehdy, dosáhl-li počet chyb způsobených negativním transferem z L1 alespoň poloviny celkového počtu odpovědí v dané kategorii.

5.1 Výskyt negativního transferu z L1 u rodilých mluvčích češtiny

Pro výzkum interference u rodilých mluvčích češtiny jsou relevantní kategorie B, tedy L1 = na, TL ≠ on, dále kategorie D, tedy L1 = pro, TL ≠ for, a obě kontrolní kategorie E a F, tedy L1 = na, TL = on a L1 = pro, TL = for.

Pořadí v dotazní ku	ID	Věta	t	x	n	a
4	B1	Jak dlouho žiješ na Slovensku?	0	1	0	9
8	B2	Těším se na první den v nové práci.	0	2	1	7
10	B3	Děti si často hrají na doktora.	0	3	3	4
18	B4	Moje sestra odjela na 3 měsíce do Paříže.	0	0	0	10
16	B5	O víkendu budu pracovat na zahradě.	6	0	0	4

20	B6	Proč se na nás dívá?	2	0	0	8
21	B7	Říkám ti to naposledy: nemůžeš tam jít!	0	4	0	6
24	B8	Učím se hrát na klavír.	2	0	0	8
28	B9	Můžu tě pozvat na kafe?	0	0	0	10
30	B10	Franz Kafka zemřel na tuberkulózu.	1	5	0	4
31	B11	Na začátečníka je opravdu dobrý.	0	2	1	7
33	B12	Potřebujeme víc místa na ten nový stůl.	1	0	0	9
36	B13	Řekl, že na mě bude myslet.	2	2	0	6
38	B14	Praha je nejkrásnější na jaře.	3	2	0	5
40	B15	Můžeme dělat, co chceš. Je to na tobě.	2	0	0	8
41	B16	Většinou vypadám na fotkách hrozně.	6	3	0	1

Tabulka 3

V kategorii B se nejvíce chyb způsobených negativním transferem vyskytlo ve větách B5 a B16, tedy v konstrukcích *na zahradě* a *na fotkách*, jež obě vyžadují v angličtině *in*. Z vlastní učitelské praxe vím, že v konstrukci *in the photo* chybují studenti angličtiny velmi často. Možným vysvětlením je české lokativní značení této funkce, které odpovídá významu *na povrchu*, v čemž se angličtina liší. Transfer se naopak neprojevil ve větách B1-B4, B7, B9 a B11, tedy u vlastního jména, ve frázích *těšit se na* a *hrát si na*, u zamýšlené délky trvání, u rozporu s očekáváním, u cíle a u významu *naposledy*. V případě fráze *hrát si na* se vyskytlo několik opisných vyjádření, např. *play doctor's game* nebo *play a game where they pretend to be a doctor*. Celkový počet chyb způsobených transferem v této kategorii nepovažuji za dost vysoký, aby potvrdil mou domněnku, že transfer se bude vyskytovat, pokud L1 vyžaduje *na* a TL jinou prepozici než *on*.

Pořadí v dotazníku	ID	Věta	t	x	n	a
3	D1	Nenávidím lidi beze smyslu pro humor.	1	0	0	9
9	D2	Slíbil jsi, že si to necháš pro sebe.	6	0	2	2
15	D3	Můžeš zajít do supermarketu pro mléko?	8	0	0	2

Tabulka 4

V kategorii D převažoval transfer v konstrukci *zajít pro mléko*, která v angličtině nemá čistě prepozicionální vyjádření. Mluvčí, kteří si nebyli vědomi tohoto omezení, frázi překládali

převážně jako *go to the supermarket for milk*. Někteří ji přeložili jako *go to the supermarket to buy milk*, což jsem počítala mezi správné odpovědi, neboť se jedná o konstrukci v angličtině zcela gramatickou. Transfer byl dále častý v konstrukci *nechat si pro sebe*, která má v angličtině recipientní charakter, takže většina mluvčích použila *for*. Konstrukci *smysl pro humor* znali a správně použili téměř všichni respondenti. Počet chyb způsobených transferem v této kategorii podporuje mou predikci, že k transferu bude docházet, vyžaduje-li L1 *pro* a TL jinou prepozici než *for*.

Pořadí v dotazníku	ID	Věta	t	x	n	a
7	E1	Jsi pro legalizaci marihuany?	0	1	5	4
23	E2	Pro peníze by udělal cokoli.	0	0	0	10

Tabulka 5

Věta E2, tedy konstrukce *pro peníze*, jednoznačně potvrzuje můj předpoklad, že vyžadují-li oba jazyky překladové ekvivalenty, k interferenci L1 nebude docházet. Věta E1 naproti tomu tak jednoznačné výsledky nepřinesla. Polovina mluvčích použila opisné vyjádření, neboť si nebyla jistá, zda v angličtině existuje pro tento význam fráze ekvivalentní té české. Vyskytovaly se opisy jako *do you support* nebo *are you in favour of*. Tuto skutečnost připisují idiomatické povaze fráze *být pro*.

Pořadí v dotazníku	ID	Věta	t	x	n	a
1	F1	Co jsi dělal na Valentýna?	0	2	0	8
6	F2	Chtěl bych pracovat na luxusní jachtě.	0	6	0	4
11	F3	Kam bys jel na dovolenou, kdyby sis mohl vybrat?	0	1	0	9
13	F4	Pokud je to na Wikipedii, je to pravda.	0	0	0	0
22	F5	Říkala, že je na mateřské dovolené.	0	2	1	7
34	F6	Nemusíš platit, večere je na mě.	0	1	0	9

Tabulka 6

Věty z kontrolní kategorie F potvrzují mou predikci o nepřítomnosti negativního transferu u ekvivalentních prepozic všechny. Zajímavé je, že zde naopak nejvíce správných užití bylo u idiomatické fráze *večere je na mě*. Chyby se vyskytovaly u lokativní konstrukce *na*

jachtě ve větě F2 a u časového umístění v rámci jednoho dne, tj. ve větě F1. V obou případech se jedná o další jevy, s nimiž se u svých studentů setkávám pravidelně.

5.2 Výskyt negativního transferu z L1 u rodilých mluvčích angličtiny

Pro výzkum interference u rodilých mluvčích angličtiny jsou relevantní kategorie A, tedy L1 = on, TL ≠ na, dále kategorie C, tedy L1 = for, TL ≠ pro, a obě kontrolní kategorie, tedy L1 = na, TL = on a L1 = pro, TL = for.

Pořadí v dotazníku	ID	Věta	t	x	n	a
2	A1	You must not eat on the bus!	6	1	0	3
5	A2	I have more money on me than you.	3	2	3	2
12	A3	I don't need a lecture on moral principles.	8	0	1	1
14	A4	I'm often tired on Monday mornings.	4	2	0	4
16	A5	I've seen an interesting documentary on TV.	8	0	0	2
26	A6	My brother was born on January 1st.	4	3	0	3
29	A7	What time do you finish work on Friday?	2	0	0	8
35	A8	On the day of our victory we celebrated until the morning.	6	1	1	2

Tabulka 7

V kategorii A byl negativní transfer nejčastější ve větě A3, tedy v konstrukci a *lecture on moral principles*, a ve větě A5, tedy v konstrukci *on TV*. Dále byl hojný ve větách A1 a A8, tedy u dopravního prostředku a u časového umístění v rámci jednoho dne, což se shoduje s výsledky Čechů v kategorii F. Ostatní dvě věty s časovým umístěním v rámci jednoho dne, tedy A4 a A6, také měly mnoho chybných užití, ať už způsobených interferencí z L1 či jiných. I toto odpovídá mé zkušenosti, že v temporálních užitích prepozic typu dny v týdnu, data, svátky atd. studenti chybují často. Vysoký počet chyb způsobených transferem v této kategorii podporuje mou predikci, že k transferu bude docházet, vyžaduje-li L1 *on* a TL jinou prepozici než *na*.

Pořadí v dotazníku	ID	Věta	t	x	n	a
17	C1	My sister has gone to Paris for three months.	2	7	0	1
18	C2	I've been a manager for three years.	1	3	0	6
21	C3	I'm telling you for the last time!	0	4	2	4
25	C4	Tom is in prison for murder.	0	3	3	4
27	C5	What do you usually have for breakfast?	1	0	0	9

28	C6	Can I invite you out for a coffee?	0	0	0	10
31	C7	He's very good for a beginner.	6	2	1	1
32	C8	Would you fight for your country?	6	1	0	3
33	C9	We need more room for the new table.	4	2	1	3
37	C10	I've swapped coffee for green tea and I feel much better.	0	5	3	2
39	C11	Excuse me, is this the train for London?	1	0	1	8

Tabulka 8

V kategorii C se nejvíce chyb způsobených transferem vyskytlo ve větách C7 a C8, tedy v konstrukcích, kde *for* kóduje jednak rozpor s očekáváním, jednak zastoupení. Domnívám se, že v prvním případě docházelo k záměně formy (nikoli významu) s recipientní konstrukcí typu *pro začátečníky*, která vyžaduje ekvivalentní *pro*. Ve druhém případě považuji za příčinu častého transferu přímo interpretaci vztahu jako beneficientní. K mylné interpretaci naopak nejspíše nedošlo u záměny, příčiny a pořadí, kde se transfer nevyskytl ani jeden. Počet chyb způsobených negativním transferem v této kategorii není dost vysoký, aby potvrdil mou predikci, že k transferu bude docházet tam, kde L1 vyžaduje *for* a TL jinou prepozici než *on*.

Pořadí v dotazníku	ID	Věta	t	x	n	a
7	E1	Are you for the legalization of marijuana?	0	0	3	7
23	E2	He'd do anything for money.	0	1	1	8

Tabulka 9

Pořadí v dotazníku	ID	Věta	t	x	n	a
1	F1	What did you do on Valentine's Day?	0	1	0	9
6	F2	I work on a luxury yacht.	0	1	0	9
11	F3	Where would you go on holiday if you could choose?	0	1	0	9
13	F4	If it's on Wikipedia, it's true.	0	0	0	10
22	F5	She said she was on maternity leave.	0	1	1	8
34	F6	You don't have to pay, dinner's on me.	0	0	6	4

Tabulka 10

Věty z kontrolních kategorií E a F u rodilých mluvčích angličtiny jednoznačně podporují mou predikci, že vyžadují-li oba jazyky překladové ekvivalenty, k interferenci L1 nebude docházet. Nevyskytlo se ani mnoho chyb jiného typu.

5.3 Hlavní poznatky

Ačkoliv výzkum ve většině kategorií podporuje mé predikce o tom, za jakých podmínek bude docházet k negativnímu transferu z L1, některé výsledky jsou překvapivé. Zejména fakt, že počet výskytů transferu byl nízký v kategorii L1 = na, TL ≠ on u rodilých mluvčích češtiny a v kategorii L1 = for, TL ≠ pro u rodilých mluvčích angličtiny. Právě v těchto kategoriích totiž mluvčí v praxi SLA chybují velice často. Mapy v kapitole 4 naznačují, že české ekvivalenty anglických konstrukcí vyžadujících *for* ve svém značení značně divergují. Pokud jde o *on* a *na*, demonstrovala jsem pomocí map, že se v mnoha svých funkcích nepřekrývají. Příčinou tohoto výsledku odporujícího zkušenosti může být nevhodně konstruovaný elicitací dotazník. Tento problém blíže komentuji v oddíle 5.4.

Naopak zcela v souladu s mou pedagogickou zkušeností i s mapami v oddílech 4.2.2.3 a 4.2.2.4 je častý výskyt transferu v konstrukcích s *on* vyjadřujících časové umístění v rámci jednoho dne a v lokativních konstrukcích označujících dopravní prostředky. U rodilých mluvčích angličtiny docházelo k transferu v konstrukcích s *for* často tam, kde lze předpokládat mylnou interpretaci konstrukce jako recipientní či beneficentní. Oba tyto významy vyžadují v angličtině *for* a v češtině *pro*, což pravděpodobně vedlo k nevhodnému užití *pro* v těchto konstrukcích.

S výjimkou výše zmíněných dvou kategorií byl počet výskytů transferu dost vysoký, aby potvrdil mé predikce. V kontrolních kategoriích se transfer neobjevil ani jednou, a i jiných typů chyb byl poměrně malý počet, což mé domněnky dále podporuje.

5.4 Omezení práce a podněty pro další výzkum

Za hlavní nedostatek práce považuji některé nekonzistence ve stavbě dotazníku. V kategorii B chybělo zastoupení řady lokativních funkcí, v nichž se angličtina a čeština neshodují v denotaci, například konstrukce *na chatě*, *na večírku* či *na poradě*. Tento nedostatek považuji za příčinu výsledku neodpovídajícího pedagogické zkušenosti v této kategorii. Kontrolní kategorie dále nebyly vyvážené, pokud jde o počet zastoupených typů konstrukcí. Při dalším výzkumu tohoto typu by bylo zapotřebí zahrnout do dotazníku každý, nebo alespoň každý frekventovaný, typ konstrukce, v němž se porovnávané jazyky liší ve svém značení.

Druhým omezením výzkumu byla nestejná jazyková situace respondentů. Zatímco rodilí mluvčí češtiny nežijí v prostředí, kde je TL dominantním jazykem, takže nejsou neustále vystaveni přirozenému inputu, u rodilých mluvčích angličtiny je tomu naopak. Při dalším výzkumu na toto téma by bylo vhodné hledat rodilé mluvčí češtiny, kteří dlouhodobě pobývají, nebo alespoň v minulosti pobývali, v anglicky mluvící zemi. Možnou cestou kontaktu s nimi by byly např. Facebookové stránky a online diskusní fóra pro Čechy žijící, popř. pracující v anglicky mluvících zemích. Tato nestejná jazyková situace se nicméně neukázala jako problém. U rodilých mluvčích češtiny byl omezený přirozený input vyvážen délkou a formální podobou akvizice, stejně jako tím, že na rozdíl od rodilých mluvčích angličtiny u nich započala již v dětství.

5.5 Možný přínos výsledků pro pedagogy

Praktické využití výsledků mé studie vidím ve dvou oblastech: ve výuce angličtiny a češtiny jako cizích jazyků a ve vzdělávání pedagogů. Pro obě oblasti mohou být přínosem tabulky uvedené v této kapitole, které poskytnou pedagogům ucelený pohled na to, ve kterých prepozicionálních konstrukcích studenti chybují nejčastěji. Na tom je pak možné založit výukové strategie, tedy konkrétní pomůcky, aktivity a cvičení vedoucí k co nejefektivnějšímu pochopení a osvojení prepozicionálních vazeb. Pro začínající učitele jazyků, zejména jejich rodilé mluvčí, kteří mnohdy nemají ve svém L1 formální vzdělání, vyučují jej převážně na základě intuice a mnohdy postrádají systematickou znalost odlišností v denotaci různých sémantických konceptů, považují za přínosné zejména mapy divergence značení prepozic. Ty se opět mohou stát základem pro efektivní pedagogické postupy. Konkrétní návrhy těchto postupů, pomůcek, aktivit atp. leží mimo rámec této práce a patří do didaktiky angličtiny a češtiny jako cizích jazyků.

6 Závěr

V této práci jsem zkoumala vliv prvního jazyka na akvizici vybraných prepozicionálních konstrukcí v cílovém jazyce, a to při akvizici angličtiny u rodilých mluvčích češtiny a u při akvizici češtiny u rodilých mluvčích angličtiny. Při výběru tématu jsem vycházela zejména z vlastní mnohaleté zkušenosti s výukou angličtiny a řídčeji i češtiny jako cizího jazyka. Výchozími daty byly příklady chybných užití prepozic u obou skupin mluvčích v osvojovaném jazyce, které jsem nasbírala při výuce a při neformální komunikaci s mluvčími. Příklady jsem analyzovala a ukázala na nich, ve kterých prepozicích studenti jazyků často chybují a kterým jsem se rozhodla ve svém výzkumu věnovat. Jsou to prepozice *on* a *for* v angličtině a *na* a *pro* v češtině. Mezi členy dvojic *on* – *na* a *for* – *pro* jsem postulovala nejbližší překladovou ekvivalenci, již jsem doložila jednak pomocí česko-anglického a anglicko-českého slovníku, a dále prostřednictvím detailní analýzy funkcí každé ze čtyř prepozic. Na základě několika jazykových příruček i vlastní znalosti obou jazyků jsem sestavila přehled funkcí každé prepozice, z nichž některé jsem dále rozdělila na užší sémantické podtypy. Tyto funkce jsem znázornila graficky pomocí map multifunkčnosti prepozic inspirovaných konceptem sémantických map, který nacházíme u Haspelmatha (2003). Při uspořádávání funkcí na těchto mapách jsem vyšla z dosavadních poznatků o blízkosti funkcí získaných mezijazykovou komparací. U jednotlivých funkcí jsem dále zkoumala, jak jsou značeny ve druhém z jazyků. Tam, kde jedna funkce určité prepozice může být v druhém jazyce značena více způsoby, především vlivem sémantické rozrůzněnosti funkce, jsem tuto divergenci značení znázornila mapami překryvů a rozdílů ve značení pro konkrétní funkci. Právě na této divergenci značení jsem postavila výzkumnou část práce. Za předmět zkoumání jsem si stanovila typy prepozicionálních konstrukcí, které vyžadují v cílovém jazyce mluvčích jiné značení než překladový ekvivalent prepozice vyžadované v téže konstrukci jejich prvním jazykem. Zajímalo mne, jak bude u mluvčích při produkci těchto konstrukcí působit negativní transfer z prvního jazyka. Vymezila jsem podmínky, za nichž bude docházet k chybným užitím prepozic s větší pravděpodobností než tam, kde tyto podmínky neplatí, a sice že chyby při produkci cílového jazyka budou vznikat v prepozicionálních konstrukcích, které vyžadují v češtině *na* a v angličtině jinou prepozici než *on*, v angličtině *on* a v češtině jinou prepozici než *na*, v angličtině *for* a v češtině jinou prepozici než *pro* a v češtině *pro* a v angličtině jinou prepozici než *for*. Zaměření výzkumu jsem dále zúžila na ty typy konstrukcí, které jsou pro výzkum působení negativního transferu relevantní u jednotlivých skupin mluvčích. Tím jsem

vyslovila predikci, že negativní transfer z prvního jazyka můžeme předpokládat tehdy, vyžaduje-li první jazyk mluvčího jednu ze čtyř zkoumaných prepozic a cílový jazyk v téže konstrukci vyžaduje jiné značení než její nejbližší překladový ekvivalent. Z toho vyplývá, že pro rodilé mluvčí češtiny jsou relevantní typy konstrukcí, kde $L1 = na$ a $TL \neq on$ a kde $L1 = pro$ a $TL \neq for$, a pro rodilé mluvčí angličtiny typy konstrukcí, kde $L1 = on$ a $TL \neq na$ a $L1 = for$ a $TL \neq pro$.

Ke zkoumání platnosti této predikce jsem zvolila metodu elicitace relevantních konstrukcí pomocí dotazníku. Respondenty jsem vybrala jednak mezi svými studenty a přáteli, jejichž prvním jazykem je čeština a učí se anglicky, jednak mezi svými přáteli a kolegy, kteří jsou rodilými mluvčími angličtiny a učí se česky. Na základě zjištěných rozdílů ve značení některých typů konstrukcí mezi angličtinou a češtinou jsem sestavila seznam vět, v němž jsou reprezentovány typy konstrukcí, v nichž předpokládám výskyt negativního transferu z prvního jazyka podle výše vysvětlených podmínek. Pro srovnání jsem zahrnula i konstrukce, které vyžadují v obou jazycích překladové ekvivalenty, takže by se v nich dle mých domněnek transfer vyskytnout neměl. Seznam měl anglickou verzi pro rodilé mluvčí angličtiny a českou pro rodilé mluvčí češtiny. Úkolem respondentů bylo přeložit tyto věty ze svého prvního do cílového jazyka. Odpovědi jsem s jejich souhlasem nahrála na mobilní telefon a poté dle nahrávek zanesla do tabulky. Pro každou větu jsem spočítala, kolikrát se vyskytla chyba, u níž lze na základě zjištění ilustrovaných mapami předpokládat vliv negativního transferu z prvního jazyka, dále kolikrát se vyskytly jiné typy chyb, kolikrát mluvčí neznali danou prepozicionální konstrukci v cílovém jazyce a v kolika případech prepozici užili správně. Věty jsem rozdělila do kategorií podle toho, která z podmínek výskytu negativního transferu v nich platí (případně neplatí, v případě kontrolních vět). Pro každou skupinu mluvčích jsem vyhodnotila ty kategorie, které jsou pro ni relevantní. Svou predikci jsem v jednotlivých kategoriích považovala za potvrzenou, pokud počet výskytů transferu dosáhl alespoň poloviny počtu všech odpovědí v dané kategorii. Ze čtyř kategorií, kde se transfer měl vyskytnout, se má predikce potvrdila ve dvou. Překvapením byl nízký počet výskytů transferu v kategorii $L1 = na$, $TL \neq on$ u rodilých mluvčích češtiny a v kategorii $L1 = for$, $TL \neq pro$ u rodilých mluvčích angličtiny. Tyto dvě skupiny studentů totiž v praxi často chybují právě v těchto typech konstrukcí, což vím z pedagogické zkušenosti a podklady k tomu poskytuje i analýza funkcí prepozic v této práci. Příčinu tohoto výsledku neshodujícího se se zkušeností spatřuji v nedokonalé skladbě vět v dotazníku, konkrétně v nedostatečném zastoupení konstrukcí, kde se transfer v praxi

vyskytuje často. Ve dvou kontrolních kategoriích se domněnka o nepřítomnosti transferu tam, kde oba jazyky v dané konstrukci vyžadují ekvivalentní prepozice, jednoznačně potvrdila. Transfer se nevyskytl ani jednou, a to ani u jedné skupiny mluvčích. Ani chyby jiného typu nebyly v těchto kategoriích časté. Transfer se naopak vyskytoval často u konstrukcí s temporálním významem, kde prepozice denotují časové umístění v rámci jednoho dne, a dále u lokativních konstrukcí typu *na fotkách/in photos*, které nejsou značeny ekvivalentními prepozicemi. V případě prepozic *for* a *pro* k transferu docházelo často v konstrukcích, u nichž je pravděpodobná nesprávná interpretace jako recipientní či beneficentní, ačkoliv její skutečný význam je jiný. Ve všech těchto typech konstrukcí studenti často chybují i v praxi SLA, takže tento výsledek je zcela v souladu s mou pedagogickou zkušeností.

Výzkum tedy převážně podpořil mou predikci. Transfer se skutečně vyskytuje v konstrukcích, kde první jazyk mluvčího vyžaduje jednu ze zkoumaných prepozic a cílový jazyk vyžaduje jiné značení než prepozicí ekvivalentní, a naopak v konstrukcích, které vyžadují ekvivalentní konstrukci, se nevyskytuje.

Pro výsledky svého bádání, konkrétně pro tabulky odpovědí a pro mapy divergence značení, jsem navrhla využití ve výuce angličtiny a češtiny jako cizích jazyků a ve vzdělávání učitelů.

Seznam použité literatury:

Cambridge Dictionary. [online] Dostupné na: <<http://dictionary.cambridge.org/>>.

COLLYAH, Bruce et al. (2008). *Anglicko-český, česko-anglický studijní slovník*. Praha: FIN PUBLISHING s.r.o.

ČERMÁK, František. (2011). *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum.

DIXON, R. M. W. (2010). *Basic linguistic theory, Volume 1, Methodology*. Oxford: Oxford University Press.

DOYLE, Arthur C. & Holt, Ronald. (1999). *A scandal in Bohemia*. 165-66. Harlow: Pearson Education.

ELŠÍK, Viktor. (2006). [online] *Nabývání druhého jazyka*. Dostupné na: <http://ling.ff.cuni.cz/lingvistika/elsik/ho/KL03_Handout.pdf>.

HASPELMATH, Martin. (2003). The geometry of grammatical meaning: Semantic maps and cross-linguistic comparison. In: Tomasello, Michael (ed.) *The new psychology of Language*, Vol. 2. Mahwah: Erlbaum, 211–242.

HEINE, Bernd & KUTEVA, Tania. (2004). *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

NARROG, Heiko. (2010). A diachronic dimension in maps of case functions. *Linguistic Discovery* 8.1, 233-254.

ODLIN, Terence. (1989). *Language transfer: Cross-linguistic influence in language learning*. Cambridge: Cambridge University Press.

Oxford Learner's Dictionaries. [online] Dostupné na: <<http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>>.

PICKERING, Mark. (2014). *The little book of Czenshlish*.

QUIRK, Randolph & CRYSTAL, David & GREENBAUM, Sidney & LEECH, Geoffrey N. (1985). *A comprehensive grammar of the English language*. New York: Longman.

SELINKER, Larry. (1972). Interlanguage. *IRAL-International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 10 (1-4), 209-232.

SLABAKOVA, Roumyana. (2016). *Second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

VANPATTEN, Bill & WILLIAMS, Jessica. (2015). Introduction: The nature of theories. In: VanPatten, Bill & Williams, Jessica (eds.) *Theories in second language acquisition: An introduction*. Routledge, 14 – 30.

Seznam map

Mapa 1 Multifunkčnost anglického for.....	32
Mapa 2 Divergence českého značení v účelových konstrukcích s for.....	33
Mapa 3 Divergence českého značení v příčinných konstrukcích s for	34
Mapa 4 Divergence českého značení u zamýšlené či omezené délky trvání.....	35
Mapa 5 Multifunkčnost českého pro.....	36
Mapa 6 Divergence anglického značení v účelových konstrukcích s pro	37
Mapa 7 Divergence anglického značení v recipientních konstrukcích s pro	38
Mapa 8 Multifunkčnost anglického on	42
Mapa 9 Divergence českého značení u časového umístění v rámci jednoho dne.....	43
Mapa 10 Divergence českého značení u dopravních prostředků	44
Mapa 11 Divergence českého značení u médií a prostředků komunikace	44
Mapa 12 Divergence českého značení stavových funkcí on.....	45
Mapa 13 Divergence českého značení u dopadu, zasažení a postoje	46
Mapa 14 Divergence značení on u námětu	46
Mapa 15 Divergence značení u nástroje či prostředku	47
Mapa 16 Divergence českého značení u zdrojů energie a obživy	47
Mapa 17 Divergence českého značení účelových funkcí on	48
Mapa 18 Multifunkčnost českého na	53
Mapa 19 Divergence anglického značení dnů a svátků	54
Mapa 20 Divergence anglického značení lokativních a přenesených lokativních vztahů	54
Mapa 21 Divergence anglického značení přenesených směrových vztahů	55
Mapa 22 Divergence anglického značení cíle a uvedení do stavu.....	56

Příloha 1: dotazník pro rodilé mluvčí češtiny

Co jsi dělal na Valentýna?
Nesmíš jíst v autobuse!
Nenávidím lidi beze smyslu pro humor.
Jak dlouho žiješ na Slovensku?
Mám u sebe víc peněz než ty.
Chtěl bych pracovat na luxusní jachtě.
Jsi pro legalizaci marihuany?
Těším se na první den v nové práci.
Slíbil jsi, že si to necháš pro sebe.
Děti si často hrají na doktora.
Kam bys jel na dovolenou, kdyby sis mohl vybrat?
Nepotřebuju přednášku o morálních principech.
Pokud je to na Wikipedii, je to pravda.
V pondělí ráno jsem často unavený.
Můžeš zajít do supermarketu pro mléko?
Viděl jsem v televizi zajímavý dokument.
Moje sestra odjela na 3 měsíce do Paříže.
Jsem manažer už tři roky.
O víkendu budu pracovat na zahradě.
Proč se na nás dívá?
Říkám ti to naposledy: nemůžeš tam jít!
Říkala, že je na mateřské dovolené.
Pro peníze by udělal cokoli.
Učím se hrát na klavír.
Tom je ve vězení za vraždu.
Můj bratr se narodil 1. ledna.
Co máš obvykle k snídani?
Můžu tě pozvat na kafe?
V kolik hodin končíš v práci v pátek?
Franz Kafka zemřel na tuberkulózu.

Na začátečníka je opravdu dobrý.
Kdybys mohl bojovat za svoji zemi, udělal bys to?
Potřebujeme víc místa na ten nový stůl.
Nemusíš platit, večere je na mě.
V den našeho vítězství jsme slavili do rána.
Řekl, že na mě bude myslet.
Vyměnil jsem kávu za zelený čaj a cítím se mnohem líp.
Praha je nejkrásnější na jaře.
Promiňte, je tohle vlak do Londýna?
Můžeme dělat, co chceš. Je to na tobě.
Většinou vypadám na fotkách hrozně.

Příloha 2: Dotazník pro rodilé mluvčí angličtiny

What did you do on Valentine's Day?

You must not eat on the bus!

I hate people without a sense of humour!

How long have you been living in Slovakia?

I have more money on me than you.

I work on a luxury yacht.

Are you for the legalization of marijuana?

I'm looking forward to my first day at a new job.

Please keep it to yourself.

Children often play doctor.

Where would you go on holiday if you could choose?

I don't need a lecture on moral principles.

If it's on Wikipedia, it's true.

I'm often tired on Monday mornings.

Can you go to the supermarket to get milk?

I've seen an interesting documentary on TV.

My sister has gone to Paris for three months.

I've been a manager for three years.

This weekend I'm going to work in the garden.

Why is he looking at us?

I'm telling you for the last time!

She said she was on maternity leave.

He'd do anything for money.

I'm learning to play the piano.

Tom is in prison for murder.

My brother was born on January 1st.

What do you usually have for breakfast?

Can I invite you out for a coffee?

What time do you finish work on Friday?

Franz Kafka died of tuberculosis.

He's very good for a beginner.

Would you fight for your country?

We need more room for the new table.

You don't have to pay, dinner's on me.

On the day of our victory we celebrated until the morning.

He said he would think of me.

I've swapped coffee for green tea and I feel much better.

Prague is most beautiful in the spring.

Excuse me, is this the train for London?

We can do what you want. It's up to you.

I usually look horrible in photos.